

CERKVENI GLASBENIK

GLASILO CECILIJINEGA DRUŠTVA V LJUBLJANI

ŠT. 1, 2

JANUAR ♦ 1929 ♦ FEBRUAR

LETO 52

St. Premrl:

Cerkveno ljudsko petje v ljubljanski škofiji.

(Konec.)

V zadnjem članku o cerkvenem ljudskem petju (>C. Gl. 1928 11—12) sem naštel glavne ovire, vsled katerih se cerkveno ljudsko petje pri nas na Slovenskem in zlasti še v ljubljanski škofiji primeroma malo goji. Odvadili smo se, mrzli in visoki smo, ne potrudimo se resno. Marsikdo seveda tudi ne more ali ne ve kako.

Danes prihajam z nasveti glede cerkvenega ljudskega petja, kakor jih navajajo odgovori raznih župnih uradov. Dodal bom pa še to ali ono drugo primerno misel.

S cerkvenim ljudskim petjem moramo zopet pričeti: moramo ga uvajati, kjer ga do sedaj ni bilo; moramo ga bolj vztrajno in dosledno gojiti, kjer smo ga že; moramo se vsepovsod — po vseh župnijah in cerkvah — temu petju privajati in privaditi.

Podlago mora dati šola. V šolah, zlasti osnovnih je treba pričeti z gojitvijo petja bolj urejeno (sistematično) in gojiti poleg svetne pesmi tudi nabožno in cerkveno. Tu so poklicani na delo učitelji, zlasti strokovni učitelji petja in katehetje. Pri šolarskih mašah mora prenehati petje posameznih učencev oz. učenk; pojo naj vsi, cela šola! Dobro bi bilo, če bi imeli otroci večkrat neoficialno šolsko mašo; pri samo oficalnih šolskih mašah ob narodnih praznikih se ne bodo navadili cerkvenega petja.¹ Seveda mora v to zadevo poseči prosvetna uprava, dati navodila glede pevskega pouka, opozoriti in zaukazati gojitev tudi cerkvene pesmi in temu primerno praktično udejstvovanje pri šolskih mašah.

Da bomo tudi odrasle vernike pridobili za cerkveno ljudsko petje, je treba tudi za te posebnih pevske vaje. Ljudsko petje

¹ V Stični n. pr. imajo otroci šmarnično mašo dvakrat na teden. To šolarsko petje je splošnemu ljudskemu petju zelo koristilo.

bi potrebovalo prav toliko sistematičnega in rednega pouka kakor umetno zborovsko. »S pogostnimi rednimi vajami bi se dalo do sedaj obstoječe običajno cerkveno ljudsko petje še spopolniti.«

Da bi bil uspeh pri odraslih oziroma pri celokupnem ljudskem petju večji, izdatnejši, čim popolnejši, treba že prej po možnosti pridobiti za to člane in članice Marijinih družb, tretjega reda, izobraževalnih društev, Orle in Orlice itd. Ti naj bi se vadili za ljudsko petje posebej. Istotako in samo po sebi umevno naj bi pesmi, odločene za ljudsko petje, vadili tudi zborovi pevci ter jih nekajkratov v cerkvi pri službi božji sami peli, potem pa vsa cerkev. Če bi se posamezne pesmi naučili najprej šolski otroci, potem zborovi pevci, člani raznih prej omenjenih družb ali vsaj posamezne pevsko bolj nadarjene osebe iz ljudstva, ki bi končno vsi imeli v cerkvi pred ali po službi božji vajo, bi šlo z ljudskim petjem lahko in hitro od rok. Tudi če bi cerkveni pevci peli nekaj nedelj isti cikel pesmi, primernih za ljudsko petje, in bi se ljudstvo na to opozorilo, da bo to in to nedeljo, ta ali oni praznik pela te pesmi vsa cerkev, bi tudi ne bilo napačno in bi bila priprava dobra in kolikortoliko uspešna. Ali naj se zborovi pevci pri ljudskem petju pomešajo med ljudi v cerkvi, ali naj ostanejo na koru? O tem je težko pravo razsoditi. V kakem kraju se bo obneslo boljše prvo, drugod drugo.¹

Vaja za cerkveno ljudsko petje bi se mogla eventualno vršiti tudi na kakem drugem kraju; v društvenem domu ali kje drugje.² A tudi v cerkvi naj bi se vršila. Ljudje naj bi se pravočasno povabili k vaji, ter si nabavili potrebne pesmarice (mojo z notami ali Pojte, kjer so samo besedila). Pri vaji bi moral eden petje voditi, če mogoče župnik ali kaplan, kjer so duhovniki tega zmožni, ali učitelj; organist pa naj bi petje spremljal. Če ni dveh, ki bi to petje vodila, bi šlo seveda težje.³

Pele naj bi se predvsem znane preproste starejše pesmi, novejše šele pozneje. Kjer do sedaj še ni pelo ljudstvo pri popoldanski službi božji, naj se z ljudskim petjem tu prične. Z blagoslovnimi pesmimi, z odpevi pri litanijah, z zahvalno pesmijo.⁴ Kjer je ljudstvo pri litanijah že sedaj pelo, naj se vedno vnovič k temu poziva in vnema. Kajti ni dosti, da pojo le nekateri po cerkvi. Čim več jih bo pelo, mladih in starih, moških in žensk, preprostih in izobraženih,

¹ V neki župniji (morda celo v več krajih) pevci niso hoteli iti med ljudi v cerkev in je nastal radi tega spor. Po mojem mnenju so pevci lahko na koru kot nekaka hrbtenica skupnemu petju, tudi kot nekaki intonatorji. Tudi za slučaj, ko ne poje ljudstvo vseh pesmi, je dobro, da so zborovi pevci na koru.

² V št. Vidu pri Stični imajo dekleta vsako nedeljo od 11. do 12. ure vajo za cerkveno ljudsko petje v Katoliškem domu.

³ V nekaterih krajih učijo duhovniki vernike ljudskega petja s prižnice, drugod gre župnik ali kaplan med vernike v ladjo cerkve.

⁴ Tudi bi bili za začetek jako umestni refreni (sklepi) nekaterih pesmi, pri katerih poje prvi del zbor, potem pa vse ljudstvo. To bi bilo še jako lepo in učinkovito. (Tak refren je prav za prav pesem »Marija k tebi uboge reve« ali »O Jezus, tvoje sladko srce«.)

tem lepša, tem mogočnejša bo ljudska pesem in tem silneje bo učinkovala na duše.

Pa tudi pri sv. maši treba pričeti z uvajanjem ljudskega petja. Tu bi za začetek zadostovala ena, n. pr. mašna ali blagoslovna pesem, potem dve in več. Pri sv. maši naj bi se tam, kjer je le en duhovnik, pelo enkrat, dvakrat na mesec, drugekrate zbor. Kjer je več duhovnikov in več svetih maš, naj bi n. pr. pri jutranji pelo ljudstvo, pri veliki zbor ali obratno ozir. menjavaje.

Pri izrednih prilikah: ob celodnevem češčenju, ob misi-jonu, na sv. večer pri polnočnici itd. naj bi se ljudstvo prav posebno povabilo in vzpodbujalo k skupnemu petju. Ob takih svečanostih so verniki vsled slovesnosti oziroma praznika še sami po sebi k petju in iskrenemu čuvstvovanju bolj nagnjeni in bi — če bi se enkrat petje zares sprožilo — prepevali, da bi se cerkev tresla.

Pesmi se izbirajo lahko take, ki so primerne za enoglasno petje, kakor tudi za dvo- in večglasno. Kjer je ljudstvo kako pesem do sedaj pelo vedno le večglasno, naj se ta navada ohrani. Pri izrazito enoglasnih pesmih pa itak nihče ne bo poskušal oziroma mogel z drugim glasom sodelovati.

Cerkveno ljudsko petje se vrši navadno ob spremljanju orgel ali harmonija. Mogoče pa je tudi brez spremljanja. En pevec ali pevka jo v tem slučaju intonira, sicer jo organist uvede.

Ljudsko petje pri sv. maši je dobro za nedeljo prej v cerkvi oznaniti in vernike opozoriti, da prineso seboj pesmarice. Tudi naj se pesmi, ki se bodo pele, naznanijo na cerkvenih vratih. V cerkvi sami pa se lahko napišejo na kako večjo vidno tablo.

Nekaj pesmaric: ali z notami ali brez njih naj bi cerkev tudi sama nabavila in naj bi se pri službi božji položile na klopi, po službi božji pa spravile.

Da bo uspeh cerkvenega ljudskega petja hitrejši in gotovejši, naj duhovščina navaja vernike tudi h glasni skupni molitvi, h glasnemu in odločnemu odgovarjanju: Amen, Hvaljen Jezus! itd. Dokler namreč ljudje ne bodo v cerkvi niti na glas odgovarjali in glasno molili, marveč — po stari navadi — le malo zamrmrali, toliko časa ni upanja, da se bodo tudi pri petju glasno odzivali.

Za cerkveno ljudsko petje treba pridobiti sledeče činitelje: organista in cerkvene pevce, da ne bodo ljudskega petja omalovaževali, ga prezirali, bojkotirali in tako dalje, temveč vse moči zastavili — kakor pri zborovem petju — tako tudi pri ljudskem za njegov zdrav, čvrst, neoviran razmah in procvit.¹ V istem

¹ Nekateri trdijo, da je treba glede na zborove pevce postopati previdno. »Ker vse, kar poje, je občutljivo.« To je res. A mislim, da tu vendar ne bo tlikih težkoč in da bo lahko pevcem dopovedati, da mora poleg zborovega petja obstajati tudi skupno ljudsko. Saj petje v cerkvi ni radi pevcev, temveč radi bogoslužja. Kdor hodi

duhu treba vzgajati orglarske učence. V orglarski šoli naj se učenci navajajo tudi k ljudskemu petju 1. s tem, da spoznavajo, igrajo, pojo tudi primerne cerkvene ljudske pesmi; 2. da jim učitelji o tem večkrat govore in jih za to navdušujejo; 3. da se jim nudi v tem pogledu dober zgled v stolnici, kjer sodelujejo.

Duhovščina naj cerkveno ljudsko petje podpira z razlaganjem, vzpodbujanjem in v kolikor mogoče s poučevanjem. Ko bo »Škofijski list« objavil par cerkvenih govorov o tem vprašanju, se bo vsakemu duhovniku lahko po tem navodilu ravnati, ljudstvo poučiti in brez strahu nastopiti. Ljudstvu treba govoriti o ljudskem petju pogosto: vedno in vedno nekaj vzpodbujevalnih, bodrečih, tudi pohvalnih besed. Od časa do časa bi bil primeren kak govor o cerkvenem petju sploh in o ljudskem še posebej. Pri velikonočnem izpraševanju naj opozarjajo tudi na cerkveno ljudsko petje. Tudi naj obravnajo duhovniki sami to vprašanje na konferencah!

V cerkvenem ljudskem petju naj se poučujejo bogoslovci v semenišču. Tudi naj se vadijo v glasbi sploh. Vsakemu duhovniku dobro služi, če zna nekoliko igrati klavir, harmonij, orgle, gosli. Neki g. župnik je mnenja, da je v praksi večje važnosti, če zna duhovnik nekaj godbe, kot poznanje znanstvenih traktatov. Istotako naj se goji cerkveno-ljudsko petje v drugih škofijskih oz. duhovnih zavodih (v zavodih v Št. Vidu, v Marijanišču v Ljubljani itd.).

Mnogi župni uradi so izrekli željo, naj škofijski ordinariat v Ljubljani kratkomalo določi, kaj, kako in kdaj naj se vrši cerkveno ljudsko petje. To je brezdvomno pametna misel. Nekaj bo gotovo zaleglo, če ordinariat določi smernice in da navodila glede ljudskega petja. Vsi najbrž ne bodo ubogali.² Gotovo pa je, da se bo ljudsko petje razvilo po škofiji s škofijskim ukazom prej in hitreje, kakor bi se sicer. Pa tudi, če bodo pričeli v vsaki dekaniji, vsaj po nekaterih župnijah, resno in temeljito, bodo te župnije kmalu potegnile tudi druge za seboj.

Cerkveno ljudsko petje je potrebno. Potrebno predvsem v tistih župnijah, kjer sploh organista oz. zbora nimajo. Tu bi bilo ljudsko petje kot nalašč. Ali naj bo v cerkvi vedno tiho, tudi ob največjih praznikih? Ali ni lepše, da se poje, četudi preprosto?

Z ljudskim petjem se bodo — kakor sem že omenil — zbori razbremenili in se bodo lažje pripravljali na svoje nastope. To bi bil en poglavitni vzrok za cerkveno-ljudsko petje. Drugi pa je ta, da se verniki pri ljudskem petju bogoslužja bolj udeležujejo, dejansko vanj posegajo ter ga pazljivejše spremljajo.

v cerkev s pravim namenom, bo enako rad sodeloval pri ljudskem, kakor pri zborovem petju.

² Po mnenju nekaterih bi moralo veselje do ljudskega petja vznikniti iz ljudstva samega. S silo se ne bo dosti doseglo. Na to odgovarjam, da s silo gotovo ne, pač pa z vztrajnim poukom, priporočanjem, z rednimi vajami, s potrpežljivostjo, požrtvovalnostjo in ljubeznijo.

Kakšna naj bo cerkvena ljudska pesem?

O tem pisati prav za prav ni lahko. Skladatelj ni kak krojač ali čevljar, ki delata »po meri«. On je kot pesnik svoboden, on poje tako kot njegova duša: včasih preprosto, včasih umetnejše; enkrat pobožno, drugič zakroži bolj veselo. Dajati mu kake predpise, šteti mu takte, ne kaže. Pravi skladatelj si ne da predpisavati niti kaj naj sklada, niti kako naj sklada, kot se tudi dosti ne zmeni za nergača-kritika, ki se spravi na dovršeno skladbo. Seveda so tudi skladatelju postavljene meje, preko katerih ne more. Jasno je, da mora drugače pisati, ako piše za klavir ali orgle, drugače za gosli; drugih sredstev se mora posluževati, ako sklada za orkester, drugih zopet, ako sklada za zbor (žal se še dobijo skladatelji, ki pišejo za zbor, pa mislijo, da imajo orkester ali celo klavir pred sabo!); drugačno obliko uporablja, ako sklada pesem, sonato, simfonijo, opero itd.; drugače se mora končno izražati, ako se odloči, da hoče zložiti recimo ljudsko pesem. In s tega stališča mislim, da je opravičen gornji naslov: kakšna naj bo ljudska pesem?

Mislim predvsem cerkveno pesem, namenjeno ljudstvu za enoglasno petje. S tem je skladatelju že precej jasno načrtana pot, katere se mora držati, ako hoče, da bo skladba odgovarjala namenu. Naše ljudstvo je vajeno peti vsaj dvoglasno, navadno v tercah, redkeje se slišijo sekste. Že napev narodne pesmi je večinoma tak, da si ga skoraj ne moremo misliti drugače harmoniziranega kot v tercah ali v intervalih iz terc izpeljanih. Vsak nov napev, ki ga ljudstvo sliši doma ali v cerkvi, si skuša prikrojiti po svoje tako, da ga more peti v tercah dvoglasno. Zato pride velikokrat navzkriž s pesmijo kot je bila prvotno zamišljena. Vzemimo n. pr. pesem »Marija, Mati ljubljena«, ki pri »zaupno k Tebi kličemo« napravi prehod v dominantno; navadnemu ljudstvu to ne gre v račun. Če poje pesem brez spremljanja, jo poje deloma v sekstah, deloma v tercah; kjer je pisan prehod v dominantno, ostane tudi v tercah in s tem v toniki. Če jo poje s spremljanjem, nižji glas pri tem mestu ne ve kaj početi, ker gre spremljanje drugo pot kot jo ljudstvo pričakuje. Podoben pojav moremo opazovati tudi pri nešteto drugih pesmih. To je migljaj za skladatelja, naj se v pesmih, namenjenih enoglasnemu petju, po možnosti sploh izogiblje terc in njim sorodnih intervalov. S tem že vnaprej nekako prisili ljudi (da rabim to nesimpatično besedo), da se držijo napeva in da niti ne poskušajo peti dvo- ali večglasno. Da to »siljenje« k enoglasju ni kaj protinaravnega ali izumetničenega, nam dokazujejo n. pr. pesmi: »Tebe ljubi moja duša« ali »Jezus vse tolažbe vir« ali stara slovenska: »Pridi, o Jezus« in mnogo drugih, pri katerih nima nihče skušnjave, da bi pel dvoglasno, pa so vendar splošno priljubljene. Dobra je tudi »Pojte hribje in doline«, le da na več mestih omahuje med eno- in dvoglasjem. S tem pa seveda ni rečeno, da so manjvredne pesmi, ki se gibljejo izključno v tercah; morda pridejo te skladatelju in ljudstvu še bolj od srca. Mislim pa, da bo prišlo

tudi marsikomu od srca, ako vprašam: kdo pa zna v tercah povedati kaj posebno novega in obenem tudi glasbeno lepega? Premrl jih je v več svojih skladbah genijalno uvedel v cerkveno glasbo: bile so v tej obliki nekaj novega v cerkveni glasbi in obenem tudi duhovito uporabljene, zato so na mestu. Kar se jih je pa za tem napisalo, pa večinoma (seveda ne rečem izključno) niso niti nove, ker navadno povsod gleda vsaj tri četrtime Premrla iz njih, še manj pa duhovite, ker jih je napisal manjši talent od Premrla; velikokrat so celo banalne. Pač so pa zelo poceni, zato jih zmore tudi revnejši skladatelj. Kar seveda nikogar ne sme ostrašiti, saj vemo, da dober skladatelj z najmanjšim in najpreprostejšim sredstvom, na pravem mestu in o pravem času uporabljenim, dosega popolnoma upravičene in zaslužene uspehe, ne samo dvomljivih.

Važen je pri ljudski pesmi njen obseg. Če rečem, naj najnižja in najvišja nota melodije ne bosta oddaljeni več kot decimo, bo to najbrž že najvišja mera, do katere more skladatelj še iti. Idealen je obseg oktave, kvečjemu še none. Spodnja meja naj bi bil sopranski »c«, kvečjemu »h«, zgornja »es«, v skrajnem slučaju »e«. Glede obsega je poučna narodna pesem, ki menda nikoli ne gre čez oktavo, pač pa se večinoma giblje v obsegu sekste, redkeje septime. Ravno tako tudi koral, ki se drži, razen v izjemnih slučajih, približno iste meje.

Intervali v melodiji naj bodo naravni, ne preveliki, ljudem ne preveč tuji. Prednost imajo sekundni postopi. Alterirani intervali se najbrž v nobenem slučaju ne bodo obnesli. Celo kromatični poltonski postop v sekundi (n. pr. c-cis-d) ni priporočljiv. Tudi v tem oziru sta narodna pesem in koral poučna. Narodna pesem pozna kvečjemu kromatično poltonsko menjalno noto; če je pa to prvotno, ne vem.

Harmonizacija naj bo krepka. Tu se ni treba strašiti kromatike; mislim seveda tisto, ki napravi pesem krepko, odločno, ne tiste, ki jo napravi omledno, osladno. Harmonizacija mora kazati vedno razvojno silo v sebi, s čimer ljudstvu vsako prihodnjo noto tako rekoč v usta položi; nadaljnji razvoj melodije naj bo že vnaprej nakazan v harmoniji. Ne sme pa biti harmonija preveč izumetničena, ker s tem le zabriše melodično linijo mesto da bi jo podčrtala. Lep, oziroma slab zgled za to je nemška pesem »Jesu dir leb' ich«, ki jo imam na Dunaju večkrat priliko slišati. Melodija je kar najbolj preprosta; zdi se mi, da imamo tudi Slovenci neko pesem na isto melodijo; tekst mi trenutno ne pride na misel. Ker je pesmica kratka, se trikrat ponovi, vsakikrat ton višje. Harmonizacija je prvič preprosta, melodiji odgovarjajoča; drugič že umetnejša, pa še sprejemljiva; tretjič se pa poslužuje vseh mogočih prehodov, zadržkov, zastankov, menjalnih in drugih kromatičnih in nekromatičnih not, ki jih pozna harmonija pod imenom »figuracija«. In posledica? Prvič poje vsa cerkev, drugič samo še polovica, tretjič se pa še komaj kdo oglasi, čeprav je napev ostal isti in se tudi radi transpozicije ni dvignil preko normalne višine; pač pa ga harmonija napravi skoraj nezaznavnega, prav po nemškem pregovoru »dass man von lauter Bäumen den Wald nicht sieht«. Ljudje ne

morejo taki pesmi blizu; sicer se to čudno sliši, je pa mogoče. Saj more količkaj spreten harmonizator iz znanega napeva napraviti skoraj čisto novo ali pa vsaj zelo tujo pesem, ne da bi napev spremenjal.

Končno bi še to omenil, da je v ljudski pesmi brez pomena podrobno označevati dinamična znamenja. Dober organist bo po možnosti sam zadel pravo z ozirom na svoj instrument, na prostor in na število ljudstva. Skušnja kaže, da ljudstvo odpoje pesem enakomerno močno, brez kake posebne dinamike. Organist je tu sicer bolj prost, vendar prevelika nasprotja med tihim in glasnim orgljanjem rajši zgrešijo kot dosežejo svoj namen. Včasih bo organist celo uvidel, da je bolj na mestu morda čisto nasprotna dinamika kot je v pesmi predpisana. Zato je najbolje to stvar prepustiti uvidevnosti in dobremu okusu organista.

Adolf Gröbming:

Nekaj poglavij iz fiziologije in fonetike.

Fiziologija nastavne cevi.

Kakor sem v prejšnjem poglavju na kratko omenil, ima nastavna cev pri petju in pri izreki zelo raznovrstna opravila. Neglede na njeno samostojno delovanje pri tvoritvi nekaterih soglasnikov je važen posebno njen vpliv na zven, ki ga barva krepi ter izpreminja v glasove. Ker sem pri tej priliki primerjal nastavno cev s cevmi in trobami pri pihalih, bi marsikdo mislil, da vpliva tudi na višino tonov, kajti dolga piščal da nizek ton, kratka visok, v resnici pa je drugače. Nastavna cev ne določuje višine, ampak se skuša določeni višini prilagoditi (adaptirati). To dejstvo ni znano le naravnemu pevcu, ki si hoče n. pr. s stiskanjem grla olajšati petje visokih tonov, temveč tudi izobraženemu pevcu, ki »išče« za vsak ton najprimernejšega mesta in oblike, v katero bi usmeril zračni tok, da bi mu glas lepše zvenel. Včasih je sicer mogoče z izpremembami v nastavni cevi nekoliko vplivati na višino tonov; tako se n. pr. višina glasu, če pojemo zvočnik *m* in zapremo eno nosnico, nekoliko zniža, toda takšni primeri nimajo za nas posebnega pomena, zato ne bom posebej razpravljal o njih.

O vplivu nastavne cevi na človeški glas pravi Gutzmann:

1. Glas se v nastavni cevi bolj ali manj okrepi, kakršna je pač oblika cevi, ki tvori pot zvonečemu zračnemu stebru. Pri nekaterih oblikah nastavne cevi je okrepitev čudovito velika.

2. Zvočna barva v jabolku nastajajočih tonov se v nastavni cevi bistveno izpremeni.

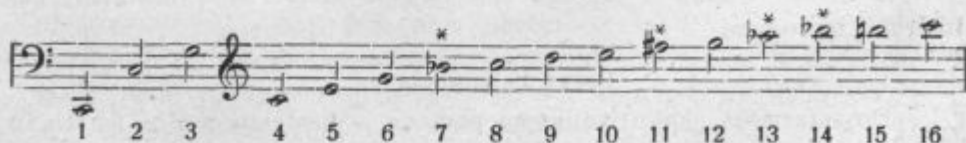
Barva in moč glasu.

Do spoznanja, kako velikega pomena je nastavna cev za barvo in moč zvena, so nas privedli predvsem zanimivi poskusi fiziologa Johanesa Müllerja s človeškim govorilnim organom. Müller je izrezal iz grla mrtvega človeka jabolko in spravil glasotvornice na umeten način v zve-

nenje. Glasovi, ki jih je dobil na ta način, pa niso imeli prav nobene sličnosti s človeškim glasom, zato je ta poskus ponovil s celim govorilnim organom. Prepariral je v ta namen mrtvečevo glavo tako, da je ostal nedotaknjen ves prednji del glave do hrbtenice, torej vsa nastavna cev z jabolkom vred. Poskus se je povsem obnesel, kajti Müller je izvabil iz mrtve glave glasove, ki se niso po barvi prav nič razlikovali od glasov živega človeka. S primernimi spremembami ustnic in jezika se mu je posrečilo celo tvoriti nekatere samoglasnike (u, o) in soglasnike (m, v). Ta v zamisleku preprosti, v izvedbi pa komplicirani poskus je nedvoumno dokazal, da zven nima človeške barve in moči, ampak da ju dobi šele v nastavni cevi.

Müllerjevim poskusom, ki so le »načeli« vprašanje barve, so sledili nešteti drugi, s katerimi so hoteli fiziologi prodreti v tajne človeškega glasu. Ugotovitev, da vpliva na barvo glasu najbolj nastavna cev, jih ni mogla povsem zadovoljiti, ker je bilo treba odgovoriti še na razna vprašanja in razjasniti mnogo neznanih pojavov, n. pr. kako nastajajo razni odtenki v barvi, ki jih opazujemo pri petju in govorjenju. Saj ima glas vsakega človeka svojo značilno barvo, tako da spozna po nji celo žival klic svojega gospodarja. Toda nadaljnji poskusi nas niso privedli do povsem zadovoljivih zaključkov, dasi so se vršili s pedantsko natančnostjo, z uporabo duhovitih naprav in z najrazličnejšimi kontrolnimi aparati. Sicer so potrdili domnevo, da se po izpremenci nepravih glasotvornic, poklopca, jezične kosti, jezika in mehkega neba tvorijo raznovrstni resonančni prostori, ki vplivajo ojačujoče na zven, povsem jasne slike pa nam niso prinesli, ker so privedli raziskovalce do zelo različnih, včasih celo nasprotujočih si rezultatov. Za silo pa je vendar mogoče ugotoviti med fiziologi dve struji. Prva raziskuje v pravcu, ki ga je začrtal Helmholtz s teorijo o alikvotnih tonih, druga pa se drži Hermannove teorije o formantih. Ker nam razjasnjuje Helmholtzova teorija na lahko razumljiv način postanek barvenosti zvokov, jo bom najprej obravnaval, dočim se bom s teorijo o formantih obširneje bavil pri opisu samoglasnikov.

Kakor je glasbenikom znano, zvoki niso sestavljeni iz enega samega tona, ampak iz cele vrste tonov, ki se združujejo v navidezno enotne zvoke, kakor spektralne svetlobne barve v belo solnčno svetlobo. Najmočnejši ton vsakega zvoka, namreč oni, ki ga naše uho najlaže zaznava, se imenuje osnovni ton, ostali toni pa parcijalni, alikvotni, delni ali višji harmonični toni. Vrsta alikvotnih tonov, ki sestavljajo zvok, je sledeča:

Povečini bi se dali vsi alikvotni toni uvrstiti v durovo lestvico, razen 7., 11., 13. in 14., ki so le približno podobni tonom našega glasbenega si-

stema. Ako udarimo kakšno nižjo tipko po klavirju, se slišijo nekateri toni (zlasti 2., 3., 4. in 5.) tako razločno iz zvoka, da jih brez težave zaznavamo tudi s prostim ušesom. Še lažje jih slišimo, če nekoliko pripravimo uho nanje s tem, da ton, ki bi ga radi slišali, poprej tiho zaigramo.

Helmholtz je z resonatorji (prim. str. 11) analiziral zvoke raznih barv in prišel do zajemljivih zaključkov, od katerih so za nas najvažnejši sledeči:

1. Zvoki, ki ne vsebujejo delnih tonov, ali pa zelo šibke, so mehki in zamolkli.

2. Zvoki, ki vsebujejo nekoliko srednje močnih delnih tonov, so polnejši in prijetnejši.

3. Ako je osnovni ton mnogo močnejši kot alikvotni toni, je zvok poln, če ne, je prazen.

4. Zvoki, ki jim manjkajo sodoštevilni alikvotni toni (oktava, dvojna oktava i. dr.) so votli in nosljajoči (hohl und nâselnd); v manjši meri kažejo te barve, ako jim manjkajo lihoštevilni delni toni.

5. Oster je oni zvok, ki vsebuje mnogo visokih alikvotnih tonov.

Navedena pravila veljajo predvsem za človeške zvoke, ki so kakor instrumentalni glasovi sestavljeni iz večjega ali manjšega števila alikvotnih tonov. Kakor so dokazala natančna preiskovanja, jih ima n. pr. basovski E 16, kar najbolje priča o barvenem bogastvu človeškega glasu. Število alikvotnih tonov pa ni pri vsakem glasu in pri vseh ljudeh enako. Vokal *u* vsebuje že po naravi manj alikvotnih tonov kot *i*, in tudi med tenorskim in basovskim glasom je v tem pogledu velika razlika. Kakor pričajo poskusi, nista število in moč alikvotnih tonov odločilna za lepo in prijetno barvo glasu, ampak njihovo razmerje napram osnovnemu tonu. Glas, ki polno zveni, vsebuje vsaj prve 3—4 alikvotne tone.

Resonanca.

Poleg alikvotnih tonov ima največji vpliv na moč in na barvo zvena resonanca. S tem pojavom, ki se večkrat istoveti z odmevom, se bomo najlažje seznanili na praktičnem primeru. Če napnemo med prsti struno in jo spravimo z lokom ali udarom v tresenje, bo zvok, ki smo ga izvabili iz nje, tako šibak, da ga je mogoče zaznavati le v neposredni bližini. Na večje daljave ga ne slišimo, ker so zračni valovi, ki jih je povzročila struna, preslabi, da bi mogli pri poslušalcu zbuditi dojem zvoka. Vse drugače bo zvenela ista struna, ako jo napnemo na deščico ali celo na resonančni zabojček violine. Prej neznatni glas se tedaj tako okrepi, da ga brez težave zazna tudi precej oddaljena oseba. Vzroka temu pojavu, ki se imenuje resonanca, ni težko najti. Že lahen dotik violine s prstom nas prepriča, da se sedaj ne trese samo struna, ampak da se tresejo tudi deščice, ki tvorijo trup violine. Tresljaji so torej prešli s strune na zabojček, ki povzroča radi svoje velikosti v zraku silnejše valovanje, kakor tenka struna. Saj tudi veliki zvon dalje seže in močnejše poje kakor mali.

Resonanca pa ni odvisna le od velikosti tresočega se telesa, ampak tudi od snovi, iz katere je resonator napravljen. Čim lažje spravi zvočilo (Schallerreger) — v našem primeru struna — snov v tresenje, tem večja je resonanca. Zato bo pri enako velikih zaboječih iz različnih snovi oni najlepše resoniral, ki je najbolj sprejemljiv za tresljaje n. pr. leseni bolj kot železni, železni bolj kot svinčeni itd.

Podobne funkcije, kakor deščice, ki tvorijo trup violine, vrše pri nastavni cevi in pri prsni votlini njihove stene, kadar jih spravi iz jabolka prihajajoči zven v tresenje. Zato čutimo pri pravilno zapetih tonih prav dobro, kako se nekateri deli pevskega organa tresejo, n. pr. jabolko, trdi in mehki deli nosa, prsni koš i. dr. Seveda veljajo za stene nastavne cevi podobni zakoni, kakor za druga resonančna telesa: čim večje so, in bolj ko so sprejemljive za tresljaje, večja je resonanca in obratno. Kostni, zlasti ako so tanke in ploščnate, so bolj resonančne kakor mišice in kože, Nosna votlina, ki je skoro od vseh strani obdana s koščenimi stenami, je vsekakor zelo resonančna, ustna votlina v manjši meri, ker je le spredaj in zgoraj pokrita s kostmi, goltna še manj, ker tvorijo njene stene izključno mišice in sluzne kože, dočim je prsni koš radi ogromnih mišičastih, na koščenih rebrih napetih sten izdaten resonator.

Glede resonance so mnenja pevskega učiteljev sicer različna, vendar so nastale s časom razne »dedne« teorije, ki prehajajo od generacije na generacijo, in ki bi jih tudi znanstveni dokazi ne mogli predrugačiti. Tako deli n. pr. Kwartin (Prinzipien für Stimmbildung und Gesang) resonance v lepe in nelepe. K lepim prišteva resonanco prsnega koša, čela, nosa, trdega in mehkega neba in zgornjih zob; k nelepim pa resonanco jabolka, vseh delov vratu, notranjih kosti glave, spodnje čeljusti in spodnjih zob. Pevska izobrazba naj stremi za tem, da lepe resonance goji, nelepe po možnosti izloči, t. j. onemogoči ali vsaj oslabi. Seveda moramo takšne teorije sprejeti, kakršne so, ker n. pr. dokazati, zakaj je resonanca spodnjih zob slaba, kakšna je itd., je prav tako težko, kakor dokazati nasprotno trditve. Za pevca pa ima tudi takšna teorija vzgojno vrednost, ker mu pove, da mora usmeriti zračni tok v one dele glave, ki leže nad zgornjimi zobmi in pri tem ohraniti prsno resonanco.

Pri ocenjevanju resonance pa se ne smemo ozirati zgolj na stene resonančnih teles, ampak tudi na zrak, ki ga oklepajo. Zaprti zrak sledi namreč glede valovanja drugačnim fizikalnim zakonom kakor zunanji zrak. Zvoki v votlinah z eno ali z dvema odprtinama nastanejo po podobnem valovanju kakor pri piščalih, zato se resonanca trdih teles ne sme istovetiti z resonanco votlin, ki je povsem drugega značaja.

Vsakomur je znano, da je mogoče s pihanjem proti odprtini steklenice izvabiti iz nje glas, ki je pri večjih steklenicah globlji kakor pri majhnih. Z dolivanjem in odlivanjem vode se višina tega tona izpreminja, tako da lahko uglasimo steklenico na določeni ton. Ako držimo blizu odprtine zveneče glasbene vilice, ki imajo isti ton kakor steklenica, se bo tihi glas vilic tako okrepil, da ga slišimo več metrov daleč. Ponovimo

li isti poskus na drugače uglaseni steklenici, ali z drugimi vilicami, ne bomo opazili na zvenu nobene bistvene izpremembe. Iz tega preprostega poskusa posnamemo lahko dvojé naukov: 1. da ima vsaka votlina svoj lasten ton, 2. da votline enako uglasene zvoke močno okrepijo.

Ta pojav, ki se imenuje resonanca votlin, je osnovan na sozvočenju. O sozvočenju govorimo takrat, kadar spravi kakšno zvočilo drugo v bližini stoječe v zvenenje. Če pritisnemo n. pr. na klavirju tipko tako, da ne udari kladivce ob struno, ampak da se dvigne le tišilo, ki ovira struno v tresenju in zapojemo z zvočnim glasom ton tipke v klavir, bo začela struna sama po sebi zveneti. Pa ne le strune, tudi glasbene vilice, plošče in drugi predmeti se začnejo po sozvenenju tresti pri zvokih, s katerimi imajo enako število tresljajev. Tako se večkrat dogodi, da pri kakšnem tonu nenadoma zašklepeta slabo pritrjena šipa, zazveni kozarec, da se stresejo krožniki v omari ali kaj sličnega.

S sozvenenjem so v zvezi tudi resonatorji, ki jih je uporabljal Helmholtz za analizo zvokov (prim. str. 9) in za druge akustične preiskave. Resonatorji se imenujejo votle krogle, valji ali stožci iz stekla, kovine in lepenke, ki so uglaseni na določene tone. Vsak resonator ima dve različno veliki, nasproti si stoječi odprtini. Po večji prihajajo zvoki v resonator, manjša, na koncu kratke cevčice ležeča, pa jih dovaja k našemu ušesu. Ako vtaknemo cevko resonatorja v eno uho in drugo uho zamašimo, zvenijo vsi oni toni, ki nimajo iste višine kot resonator, tišje kakor navadno; kadar se pa oglasi ton, na katerega je resonator uglasen, tedaj udari njegov zvok z veliko silo na uho. Valjasti in stožčasti resonatorji ne reagirajo le na osnovni ton, na katerega so uglaseni, ampak tudi na alikvotne tone, zato so za analiziranje zvokov primernejši okrogli resonatorji, ki resonirajo le na en sam ton. Ako jih imamo dovolj na razpolago, lahko točno ugotovimo, katere alikvotne tone vsebuje kak zvok. Kakor so pokazali poskusi, ne vpliva na resonanco tonov in na njihovo višino le prostornina resonatorjev, ampak tudi širina večje odprtine. Če povečamo to odprtino, tedaj se poveča tudi resonančnost (Resonanzbreite), t. j. resonator postane sprejemljiv še za druge tone. Zato okrepijo navadni okrogli resonatorji z malo odprtino le osnovni ton, valjasti in stožčasti z veliko odprtino poleg osnovnega tona tudi alikvotne tone. Ako zmanjšamo večjo odprtino, tedaj se sprejemljivost resonatorja sicer zmanjša, njegova resonanca pa znatno poveča. Zmanjšanje odprtine pa ne vpliva le na moč tona, ampak tudi na njegovo višino, in sicer ima od dveh enako velikih resonatorjev oni globlji glas, ki ima manjšo odprtino.

Lastnost resonatorjev sem zato natančneje opisal, ker se čudovito lepo ujemajo z akustičnimi lastnostmi ustne votline. Kakor resonatorji ima tudi ustna votlina svoj ton. Ker se pa z dviganjem in spuščanjem jezika in spodnje čeljusti izpreminja njena prostornina, se izpreminja tudi višina tona tako, da nadomešča v resnici ustna votlina celo vrsto različno velikih resonatorjev. Kako se izpreminja ton ustne votline, občutimo najlažje, ako izgovorimo šepetaje vrsto vokalov: u, o, a, e, i, e, a, o, u. Od u proti i se

ton dviga, v nasprotni smeri pa pada. Še jasnejše občutimo tone ustne votline, ako trkamo s svinčnikom na spodnje zobe. Tako brez težave lahko ugotovimo, da izpremeni vsak, tudi najmanjši gib ustnic, jezika in spodnje čeljusti ton in resonanco ustne votline in da vpliva nanje širjenje in oženje ustne odprtine na isti način, kakor na ton resonatorjev širjenje in oženje večje odprtine. Za petje so posebno važna sledeča dejstva:

1. Bolj ko usta odpiramo (pri pasivnih ustnicah), višji postaja ton ustne votline, resonanca se manjša.
2. Če potiskamo ustnice naprej (kakor pri u-ju), se ton niža, resonanca večja.
3. Ton ustne votline se zniža in njena resonanca znatno okrepi, ako širimo goltno votlino.

Iz vsega, kar sem doslej povedal o resonatorjih in o ustni votlini, je mogoče izvajati nekaj zelo važnih naukov:

1. Skušaj vedno prilagoditi velikost ustne votline tonu, ki ga hočeš zapeti, ker je resonanca največja takrat, kadar se ustni ton ujema z zapetim tonom.
2. Ako se tonovska vrsta dviga, je treba sorazmerno odpirati usta.
3. Varuj se prekomernega odpiranja ust, ker je resonanca ustne votline pri največji širjavi najmanjša.
4. Ustnice naj bodo vedno, tudi pri najvišjih tonih nekoliko naprej potisnjene, s tem se krepi resonanca.¹

Pri ostalih votlinah nastavne cevi (nosni, goltni) in pri prsni votlini je možnost, da bi pevec vplival s povečanjem ali z zmanjšanjem resonančnega prostora na resonanco, dokaj manjša, kakor pri ustni votlini, ker so izpremembe njihovega resonančnega prostora radi anatomskega ustroja mnogo bolj omejene. Najbolj izpremenljivi sta še goltna in prsna votlina, dočim so v nosni votlini bistvene izpremembe prostornine komaj mogoče, ako izvzamemo one, ki nastanejo po gibih obeh nosnih kril. V goltni votlini vplivajo na prostornino najbolj gibi mehkega neba, korena jezika in mišic, ki jo obdajajo; v prsni votlini pa dihalni gibi. Mislim pa da bo bolje, ako obravnavam delovanje in vpliv teh votlin na barvo in na resonanco pri nastavku, ker se bo dotlej čitatelj seznanil z vsemi važnejšimi elementi petja, kar mu bo zelo olajšalo razumevanje.

Ker so resonančni pojavi človeškega govorilnega organa izrednega pomena za petje, si jih moramo ogledati tudi s stališča pevske pedagogike. Znani nemški pedagog dr. W. Reinecke deli resonance v tri skupine: v zgornjo, srednjo in spodnjo resonanco.

Zgornja resonanca. Največji del te resonance zavzema nosna duplina. Ker je ta votlina podobna odprti piščali, onemogočuje razvoj visokih alikvotnih tonov in da glasu mehek zaokrožen značaj. Priporočljivo je, da ne širimo pri petju nosnic, ampak da jih ožimo, t. j. da vlečemo obe

¹ Italijanska šola zahteva za pevce široko smehlajoče držanje ust. O dobrih in slabih straneh tega držanja bom govoril natančneje pri nastavku.

zunanjji krili navznotraj. Ako je votlina preraščena s polipi, jih je treba odstraniti z operacijo, ki pa ne sme biti preradikalna, sluznica mora ostati. Resonanco nosne dupline zbudimo lahko direktno, ako gre del zraka skozi nosno duplino, ali indirektno, kadar udarja zračni tok na trdo nebo, kar se dogaja takrat, kadar je pot v podnosje zaprta po mehkem nebu. Tresljaje, ki jih zbudi zračni tok v drugem primeru, prenese tanka koščena stena trdega neba v nosno votlino in jo spravi v resoniranje. Glasovi z indirektno nosno resonanco pa niso lepi, glas zveni mrzlo, trdo in stekleno, razen tega je takšno petje prenaporno za organ. Mehko nebo je nekaj regulator za resonanco, ker lahko zapira ali odpira pot v nosno duplino. Pri idealnem pevcu sta oboka mehkega neba nekoliko napeta, a ne toliko, da bi bila pot v nosno votlino zaprta. Jeziček visi pri tem prosto navzdol. Pri slabih pevcih zapira mehko nebo vhod v nosno votlino, kar vpliva kvarno na resonanco. A tudi preveč pasivna, viseča lega neba ni dobra, ker povzročuje nosljajoče tone.

Srednja resonanca obsega goltno in ustno duplino in vpliva na ton lahko v dobrem ali v slabem smislu. Pri petju morajo delovati one mišice, ki so zaposlene pri zdehanju, ker širijo golt in pospešujejo nizko lego jabolka. Kwartin je mnenja, da naj se onemogoči vratna (goltna?) resonanca s kolikor mogoče ležernim držanjem vratnih mišic. Razvoju glasu škodujejo prevelike bezgalke, zato jih je treba odstraniti z operacijo. V veliko napoto je včasih jezik, ki z obsežnostjo in samovoljnostjo škoduje resonanci. Mišice jezika mora pevec podrediti svoji volji, kar je mogoče doseči s sistematičnimi telovadnimi vajami. (Na vaje za jezik se pozneje vrnem.) Stene lica je dobro nekoliko skupaj vleči, ustnice naprej potisniti, da dobi ustna votlina obliko lijaka (trobe). Kvarno za ton je krčenje onih mišic, ki jih rabimo pri zvečenju, ker stiskajo spodnjo čeljust k zgornji. Zato je treba prve vaje peti s pasivno spodnjo čeljustjo. Pevci pa, ki so že napredovali, lahko odpirajo usta aktivno. Pri tem je dobro potisniti spodnjo čeljust nekoliko naprej, ker se tako razbremenjuje sprednja stena goltne votline. (Nekateri pedagogi zahtevajo nasprotno, da naj se spodnja čeljust nekoliko nazaj povleče.)

Spodnjo (prsno) resonanco občutimo najbolje pri močnih, globokih tonih, zlasti, ako je jabolko v globoki legi, in ako je prsni koš nekoliko dvignjen. Dober pevec uporablja prsno resonanco pri vseh tonih, tudi pri onih, ki jih tvori v glavi, ker da ta resonanca tonu potrebno osnovo. Res je, da je pri višjih tonih bolj udeležena resonanca glave, pri nizkih pa resonanca prsi, vendar treba stremiti vedno po splošni resonanci, ki šele omogoča svetlo-temno barvo idealnega tona. Ženske pojo najvišje tone skoro izključno z resonanco glave.

Pevski pedagogi pripisujejo večji ali manjši pomen za resonanco tudi raznim duplinam, ki leže v kosteh glave: zatilni, čelni i. dr. Nekateri so celo trdili, da ima vsak ton svojo votlinico, ki resonira, kadar se oglasi njen ton. Vendar je treba pri ocenjevanju resonančne vrednosti teh votlin dokaj previdnosti. Radi skrite lege in neznatne velikosti je zelo dvom-

ljivo, ali imajo kakšen odločilen vpliv na moč in na barvo zvena. Tako jim n. pr. M. Giesswein¹, ki se je natančneje bavil z resonanco stranskih votlin, odreka skoraj vsak pomen za resonanco in je s tem najbrže pravo pogodil ali pa vsaj zelo blizu prišel resnici.

Srečko Koporc:

V češki prestolici Pragi.

(Nekaj glasbenih podatkov.)

Praga ni le središče vsega slovanstva, ampak tudi središče slovanske glasbene kulture sploh. Nikjer v Evropi se ne muzicira tako kot v Pragi, nikjer se ne izvaja toliko različne glasbe različnih narodov kot v Pragi. Zato je po pravici Praga imenovana »evropski konservatorij«. Mislim, da ne bo odveč, če nekoliko opišem praško glasbeno življenje.

Kaj se v Pragi največ igra? Brez dvoma se izvaja največ domačih skladb, in sicer zavzemajo Dvořák, Suk in Novák prvo mesto glede števila izvajanih skladb. Repertoar »Narodnega divadla« obsega 65 odstotkov domačih oper, to je menda veliko kulturno merilo. Razen domačih del se obilo izvajajo dela drugih glasbeno kulturnih narodov. Posebno je Praga privlačno glasbeno mesto za umetnike svetovnega pomena n. pr. ameriški tenorist Crooks, ki je žel ogromne uspehe, U. Urbano, pianist Ig. Friedmann, Ansorge, Rachmaninov, Giseking, Brailovsky, Padarevski, pred kratkim je nastopil pevec pevcev Fedor Šaljapin ter še cela vrsta priznanih, velikih umetnikov. Ta internacionalna pestrost je za Prago silno značilna, kajti s to »internationalnostjo« se ne more primerjati nobeno mesto v Evropi.

Nekako svetišče za Čehe ja starodavni, danes državni konservatorij, ki reprezentira s svojim proforsorskim zborom najvišjo kulturno glasbeno inštanco. Ker se pri nas zelo malo ali nič ne ve o praškem državnem konservatoriju, upam, da storim dobro (posebno za tiste, ki nameravajo študirati v Pragi konservatoriju), ako nekoliko opišem razmere na konservatoriju. Češki državni konservatorij (ali po češko: Státní konservatoř hudby v Praze, Emavsy-Karlovo náměstí) ima dve šoli, in sicer: a) konservatorij ali glasbeno srednjo šolo, b) mojstrsko šolo ali glasbeno visoko šolo.

Konservatorij se deli v pet oddelkov:

- a) kompozicijski in dirigentski oddetek,
- b) operno šolo,
- c) instrumentalni oddetek,
- č) dramski oddetek,
- d) orgelsko šolo.

Skladba ali kompozicijska šola traja štiri leta, a po novem učnem načrtu, ki je že od prosvetnega ministra odobren, bo trajala pet let. Komponirati se začne že v prvem letniku. Sprejemni izpiti so dokaj strogi, ter se zahteva poleg nadarjenosti še izredno tenak ritmičen in intonacijski sluh, primerna tehnika na klavirju, znanje splošne glasbene teorije in harmonije. Zanimivo je, da je praški državni konservatorij edini, na katerem se dosedaj ni poučeval »strogi stavek« (seveda, ko je bil mojster Dvořák profesor za kompozicijo, so temeljito obdelavali Fuksove »Cantus firmuse«, menda je to odpravil Knittl). Sedaj so

¹ Max Giesswein: Über die »Resonanz« der Mundhöhle und der Nasenräume, im besonderen der Nebenhöhlen der Nase. Berlin 1911.

uvideli, kolikega pomena je to, če se kandidat kompozicije vsaj nekoliko seznani s skladbami 15. in 16. stol. Kako jih naj študira in razume, ako ne pozna štila, ne načina kompozitorne tehnike inozemskih, rimskih in beneških polifonikov, Celo izšolani pedagog K. B. Jirak je pisal v »Tempu«, da je »strogi stavek« balast, a se bo moral ukloniti novemu načrtu, ter je že letos zahteval ravno Jirak »kontrapunktiran koral v strogem stavku«. H kompoziciji spadajo še naslednji predmeti:

1. Generalni bas,
2. kontrapunkt,
3. komponiranje (skladba),
4. glasbena zgodovina,
5. zgodovina češke glasbe (husitski koral),
6. oblikoslovje,
7. partiturno branje in igranje,
8. instrumentacija,
9. zborovsko dirigiranje,
10. dirigiranje orkestra,
11. študiranje orkestralnih skladb,
12. estetika,
13. klavir.

Profesorji na kompozicijskem oddelku so:

Otokar Šin, največji češki teoretik, pedagog. Spisal je »Nauk o harmoniji na podlagi melodije in ritma«; sedaj piše »Moderno harmonijo«. Manj se udeležuje kot skladatelj.

Jaroslav Křička je popularen skladatelj, posebno znan po otroških in humorističnih skladbah; nastopa tudi kot dirigent Češke filharmonije.

K. B. Jirák je znan kot skladatelj, pedagog in dirigent. Napisal je knjigo »Nauk o glasbenih oblikah«. Jirák je eden krepkih glasbenih potenc v moderni češki glasbi.

Rudolf Karel je skladatelj Reger-Brucknerskega sloga. Vsled nenavadne inštrumentacijske tehnike je nazvan »češki« Rimsky-Korsakov«. S Sukom tvori dvočakovsko inštrumentacijsko tehniko.

Na mojstrski šoli, ki traja eno do dve leti, poučujejo skladbo skladatelji: Suk, Novak in Foerster (zadnji je letos rektor). Na mojstrsko šolo pride lahko absolvent kompozicije ali oni, ki je prestal izpit za mojstrsko šolo.

Mojstrska šola eksistira še za klavir (letos je šola pridobila iz Brna slavnega pedagoga Kurza), vijolino in za čelo.

Orgelska šola je priključena konservatoriju; orgle poučuje slavni B. Wiedermann. Poučuje se gregorijanski koral, cerkvena intonacija, psalmi, liturgika, dirigiranje, oblikoslovje, inštrumentacija, kontrapunkt, nauk o orglah (mehanizem), petje (zborovo in solo) in improviziranje. Konservatorij ima svoje orgle.

Konservatorij se nahaja v benediktinskem samostanu Emavzu. Večkrat se je že govorilo, da ti prostori ne zadostujejo za tako obširno šolo; tudi benediktinci sami bi se radi iznebili takega najemnika, kot je konservatorij, kajti cele dneve in mesece morajo neprestano poslušati klavir, petje, orgle, bučanje, piskanje itd. Baje se pa namerava naseliti konservatorij v vili kneza Lobkovic na »Mali strani«.

Poleg češkega državnega konservatorija eksistira v Pragi še cela vrsta raznih privatnih glasbenih šol, od katerih pa ni niti ena posebno znana izven Češke.

Češkemu drž. konservatoriju je po umetniških silah najbližji »Deutsche Musik-Akademie« z rektorjem Fidelio Finkerjem (učencem V. Novaka), ki je obenem profesor za kompozicijo na mojstrski šoli. Včasih poučuje Al. Zemlinsky,

ki živi sicer v Berlinu. Učni načrt je z malimi razlikami podoben onemu na češkem drž. konservatoriju. Nemška glasbena akademija dobiva državno podporo v obliki letne subvencije. Šolnina je mnogo večja, tuji se ne morejo potegovati za oprostitve šolnine, medtem ko so ti na češkem drž. konservatoriju lahko oproščeni šolnine.

Za državnim konservatorijem pride kot najvišja glasbena kulturna sila »Narodni divadlo«. Šef je Otokar Ostrčil, ki ni le velik kulturni vodja, ampak tudi zelo spoštovan skladatelj, nadaljuje veliko delo Kovařovica. Poučuje na konservatoriju dirigiranje orkestra. Kot človek je izredno inteligenčen; veliko zaslug si je pridobil s tem, da propagira češko glasbo v tujini. Gostoval je n. pr. v Stockholmu, kjer je želel ogromen uspeh. Vsi večji listi so prinesli na naslovni strani sliko njega in njegove gospe z laskavimi ocenami. Velik uspeh je dosegel tudi novembra lanskega leta v Varšavi. Orkester državnega konservatorija je izvajal v Varšavi pod njegovo taktirko Sukovo »Prago« in Karlovega »Demona«. Dobil je več vabil za razna gostovanja, a najpomembnejše bo brez dvoma gostovanje orkestra drž. konservatorija v Carigradu. — Naj omenim, da sem o priliki govoril s šefom Ostrčilom in ga vprašal, če bi bil pripravljen naštudirati oziroma dirigirati kako slovensko opero, kar je tudi takoj obljubil. Le žal, da je to ostalo — iz raznih razlogov — le na papirju.

Tretji važen, mogoče najdelavnejši činitelj češke glasbe v Pragi je »Češka filharmonija«, ki zasluži po svoji neumorni železni delavnosti najčastnejše mesto. Seveda ni misliti »Češke filharmonije« brez šefa Vaclava Talicha. Dan za dnevom so veliki koncerti, a povsod sodeluje »Češka filharmonija«. Človek se čudi železni energiji tega orkestra. Češko filharmonijo dirigira tudi profesor Stupka. Kot gostje nastopajo: dr. Krupka, Křička, Zemlinsky, včasih tudi Bruno Walter. Tik pred božičnimi prazniki je dirigiral Zemlinsky Mahlerjevo II. simfonijo v c-molu; sodeloval je tudi Wiedermann. Glavni duši Češke filharmonije sta pač šef Talich in njegov namestnik prof. Stupka. Oba absolvirata letno dvajset abonma-koncertov. Omeniti je, da abonma-koncerti niso vedno dobro zasedeni; vzroki so različni, a glavni vzrok je ta, da praškemu občinstvu ugaja bolj komorna glasba.

Kar se tiče moderne glasbe, deluje »Društvo za sodobno glasbo«¹. To društvo širi sodobno glasbo na ta način, da prireja periodično svoje komorne koncerte. Tako so pred leti izvajali tudi Stravinskega »Zgodbo o vojaku«, lansko leto pa Schönberga, Schreckerja, Håbo, Hindenmutha itd. Glavni propagatorji sodobne glasbe so: Håba, Jiráek, Schulhof. V zadnjem času so izvajali godalni kvartet in pesmi J. Novotnyja, ki je padel v svetovni vojni. Vit. Novák ga smatra za svojega najboljšega učenca.

Omeniti je še »Društvo za duhovno glasbo«, čigar predsednik je msgr. dr. Müller. Društvo prireja vsakoletne koncerte, ki se po obsegu in stilu morajo resno vpoštevati. Lansko leto — na veliki četrtek — je izvajalo to društvo s sodelovanjem Češke filharmonije Brucknerjevo veliko mašo v f-molu in psalm, ter Dvořakov oratorij Sv. Ljudmila. Dirigent tega društva je agilni in požrtvovalni Vlad. Němec.

Poleg Wiedermanna slovita kot orgelska virtuoza še dr. Michl in prof. Klička. O priliki d'Indyvega gostovanja v Pragi (ko je dirigiral svojo dramatično legendo »Pesem o zvonu«) je gostoval tudi pariški organist S'Martin, ki je tekmoval z Wiedermannom, vendar pa tega ni prekosil (igrala sta Bachove skladbe na pamet).

Lansko leto je bilo leto festivalov, in sicer so se vršili bolgarski, poljski in romunski, ki je bil najbolj zanimiv.

¹ Prvo tako društvo je ustanovil Ar. Schönberg na Dunaju.

Kot kronist moram še omeniti slavnostni koncert na dan »Ujedinjenja« 1. decembra. Jugoslovanom so dajali zastonj vstopnice, zato se je nabralo precejšnje število naših visokošolcev, ki študirajo v Pragi. Prisostvoval je diplomatski zbor, par čeških častnikov — in nič več. Na lepakih je bilo napisano, da gostuje na tem koncertu Zlatko Baloković — violinski virtuoz iz New Yorka; Hrvatje so se zgražali nad Balokovićem, češ, zakaj ni napisano »hrvatski violinski virtuoz«. Bili so pa potolaženi, ko so pozneje prilepili na programe, da Baloković ne more nastopiti, ker je dobil brzojav, naj nemudoma odpotuje v Ameriko (?).

Na tem koncertu se je izvajala Štolcerjeva »sonata za violino in klavir«. Ta skladba je občinstvo razočarala; mene tudi. Zikova je pela nekaj slovenskih pesmi. Studentovska filharmonija je izvajala našo drž. himno in Smetanovo »Višehrad«. Ker je bil orkester utrujen od poti, ki so ga naredili po Jugoslaviji, ni bilo izvajanje na višini.

Končno naj še omenim našo »Glasbeno Matico«, ki je s svojim gostovanjem naredila več, kot vse naše politične osebe. To tudi dokazujejo ocene v čeških listih, saj so imeli Čehi — če govorimo odkrito — prav nejasne pojme tudi glede naše zborovske literature.

Nove orgle na Goriškem.

Orgle v Gabrijah pri Gorici.

Tvrška Kacin je postavila v letu 1928. nove orgle s sledečo dispozicijo:

1. Principal 8'.
2. Oktava 4'.
3. Flavta 8'.
4. Salicional 8'.
5. Mikstura (trojna).
6. Subbas 16'.

Oktavna zveza, suboktavna zveza in pedalna zveza. Principal je kremenit, voljan in ne kričoč. Razmerje med principalom in drugimi šibkejšimi registri je dobro umerjeno. Polne orgle imajo mogočen in veličasten glas. Te orgle so med najboljšimi Kacinove tvrdke.

Orgle v Avčah nad Kanalom.

Postavljene v letu 1928. Tvrška Ivan Kacin v Gorici. Dispozicija je sledeča:

1. Principal 8'.
2. Dulciana 8'.
3. Flavta 4'.
4. Mikstura (trojna).
5. Subbas 16'.

Oktavna zveza, suboktavna zveza, pedalna zveza. Zbiralniki: p. mf. f. ff.

Pri teh orglah je principal premočno intoniran, tako, da nimajo pravega razmerja med principalom in dulciano 8', ki naj bi služila za piano. O priliki se mora principal šibkeje intonirati. Dulciana 8' je izredno lepa. Flavta 4' je blesteča, subbas 16' kremenit in izdaten, mikstura je za malo cerkvico skoraj premočna. Omara je lepa, mehanika precizna.

Orgle v Kronbergu pri Gorici.

Orgle so delo Kacinove tvrdke, opus 26 leta 1928. Dispozicija je sledeča:

1. Principal 8'.
2. Flavta 4'.
3. Bordua 8'.

4. Salicional 8'.
5. Gamba 8'.
6. Koncertna viola 8'.
7. Mikstura (trojna).

Pedal:

8. Bordun 8'.
9. Kontrabas 16'.

Oktavna zveza, suboktavna zveza in pedalna zveza. Odmevna omara. Zbiralniki: p. mf. f. ff. Tutti. Orgle spadajo med najboljše Kacinove trvdke. Intonacija je dobra, razmerje med registri dobro umerjeno, mehanika precizna. Omara je izredno lepo izdelana. Polne orgle naredijo mogočen vtis.

Vinko Vodopivec,
knez nadškofijski kolavdator.

Franc Kramar:

Katere stare cerkvene pesmi z napevi sem zapisal med slovenskim narodom.

XVIII. PESMI K SVETNIKOM IN ANGELOM.

Sv. Frančišek, spoznavalec.

1. Le sem, le sem prid' na pričo.
2. Góri gre 'no novo solnce. (Stražišče pri Kranju.)
1. Mi naše oči odprimo, * Gleimo na izvolene. (Gozd nad Kamnikom.)
2. Castimo sveto Barbaro * No jeno sveto godovno. (Štajerska.)
3. Čujte kristjani vi, * Kaj se gnes-tu godi. (Zatoliče pri Ptuj.)

Sv. Lucija, devica mučenica.

Sveta Lucija od zlahtnih starš' rejeana. (Slivnica na Dol.)

Sv. Tomaž, apostol.

1. Pogleite vi kristjani zdej. (Krtina na Gor. V Ambrožičevi zbirki spis 1771. l.)
2. Kaj sa svetniki terpejli. (Novomeška okolica.)

Sv. Štefan, prvi mučenec.

1. Včerej smo kristjanje * Častili Boga. (Pijava gorica pri Igu.)
2. O sveti Štefan, naš patron, * Za gnado ... (Beričevo pri Ljubljani.)
3. Ja usak želi prejeti * Krono večno enkrat. (Ilova gora na Dol.)
4. Včerej smo se veselili * Rojstva Izveličarja. (Ilova gora na Dol.)
5. O kristian, kader žaluješ * De si z revami obdan. (Valta vas na Dol.)
6. Gnes svetemu Štefani bomo * Svetili mi za godovno. (Zatoliče pri Ptuj.)

Sv. Janez Evangelist.

1. Danes vam želim zapeti * Tud' od svet'ga Janeza. (Dobravica, Šenturška gora.)
2. O lubezen prečastita, * Ti prežlahtni božji dar. (Krtina. Bes. zl. L. Dolinar.)
3. O kristjani, ker želite * De bi jest potroštov vas. (Šmarje na Dolenjskem.)

Nedolžni otročiči.

Ena zapoud je usfala * Od Herodeža krala. (Matena pri Igu.)

Sv. Neža, devica mučenica.

1. Kam se hočemo obrniti * Proti Neži, prot' Bogu. (Ig pri Ljubljani.)
2. Sveta Neža v Rim' rejeana. (Novomeška okolica.)
3. Med d'vicami k' so kri prelile. (Novomeška okolica.)

Sv. Pavel, apostol.

Sveti Pavel, pomočnik naš. (Bohinj.)

Sv. Valentin.

1. Danes hoč' mo počastiti. (Pijava gorica pri Igu.)
2. Kristjani počastimo. (Pijava gorica pri Igu.)
3. Bod' pozdravljen na višavi. (Begunje na Gorenjskem.)

Margareta Kortonska.

1. Zvestu me poslušajte * Keršanske deklice. (Ižanska.)
2. Le sem, le sem kristjani, * Kaj vam povedov bom. (Iška Loka.)
3. Leasym, leasym vse duklieta. (Ig pri Ljubljani.)

Sv. Gregor Veliki, papež in cerkv. učenik.

Zahvalen bodi večni Buh, * Bog Oče, Sin in sveti Duh! (Dobravica nad Igom.)

Sv. Jožef, ženin Marijin.

1. Sveta cerku dons kristjani * Svet'ga Jožefa časti. (Ilova gora na Dol.)
2. Gnes Jožef presveti. (Zatoliče pri Ptuj.)
3. Gnes Jožefa kristjani * Mam pred očmi. (Zatoliče.)
4. Dones je častitliu praznik. (Gojzd nad Kamnikom.)
5. O svet' Jožef dandanašni, * Peršli... (Iz Ihana na Gorenjskem.)
6. Kristjani, mi dans preišlujmo. (Krtina na Gorenjskem.)
7. Od svetiga Jožefa si hoč' mo zapeti. (Sv. Marjeta na Dravskem polju.)
8. Jožef, velik svetnik. (Podbrezje na Gorenjskem.)
9. Oh današnemu svetniku. (Šenturška gora.)
10. Tebe, Jožef, cir svetnikov. (Star napev. Bes. zl. L. Dolinar.)
11. Glej svet'ga Jožefa kristjan. (Star napev. Bes. zl. Bl. Potočnik.)

Sv. Vincencij Fereri, spoznavalec.

1. Srečni so tist' ljudje, * Kteri zvolo terpê. (Valta vas na Dolenjskem.)
2. Svitla zvezda prisijala. (Primskovo.)

Sv. Jurij, mučenec.

1. Sveti Jur' ti naš patron. (Zgornji Bitenj pri Kranju.)
2. Zapojno zdaj kristjani. (Št. Jernej na Dolenjskem.)
3. Svet'ga Juria dons častiti. (Šutna pri Škofji Loki.)
4. Prid' nam sveti Jur' na pomoč. (Iz Ihana na Gorenjskem.)
5. Svet'ga Jur'ja počastiti * Zelimo mi... (Šenturška gora.)
6. Se razvesêlite * Dočakali smo še. (Zatoliče pri Ptuj.)
7. Bodi počêšen svet' Juri. (Star napev. Bes. zl. Bl. Potočnik.)

Sv. Marko, evangelist.

1. Dans življenje svet'ga Marka * Vam postavim pred oči. (Strahomer pod Krimom.)
2. O duša kristjanska, ki dones častiš. (Šenturška gora.)
3. Sveti Marka brez zamude. (Ilova gora.)
4. Prelubi Hočki farmani, * Mi gnes k vam prišli smo. (Zatoliče pri Ptuj.)

Sv. Florijan, mučenec.

1. Rož'ce lepo precvetajo, * Svet'ga Florjana hvalijo. (Sv. Bitenj pri Kranju.)
2. Še po Kristusu êez dvesto let. (Šenturška gora.)
3. Lubi virni kristjani, * Kaj jest vam povedov bom. (Št. Jernej na Dolenjskem.)

Sv. Janez Nepomučan.

Čast in hvala bod' Bogu, * Tudi svet'mu Janezu. (Iz Matene pri Igu.)

Sv. Anton Padovanski.

1. O človek, teb' poveidov bom, * Kai je prelubi svet' Anton. (Dobrepolje.)
2. Povzdignimo glas k Očetu v nebasa. (Koprivnik v Bohinju.)

Sv. Alojzij, spoznavalec.

Srce v nebasa povzdignimo * Svetnika dons... (Podbrezje na Gorenjskem.)

Sv. Janez Krstnik.

1. Kaku bodem častiu, hvalu * Tebe o sveti Šentjanž. (Šmarje-Dobrepolje.)
2. Odprite se ušesa, spreglejte oči. (Beričevo pri Ljubljani.)
3. En'ga velic'ga svetnika, * Te soseske pomočnika. (Ilova gora na Dolenjskem.)
4. Ni ga lepšega svetnika, * Kakor Janeza Krstnika. (Valta vas.)
5. Janes je v pušav' prebivov. (Iz Ihana na Gorenjskem.)
6. O sveti Ivanes, pušavnik si ti. (Jereka v Bohinju.)
7. Sveti Janez je v puščavi * Biv... (Krtina na Gorenjskem.)
8. Ta dan dones praznuje * Sveti Janez Krstnik. (Ilova gora na Dolenjskem.)
9. Po celem svetu vse stvari. (Štajerska. Dva napeva.)
10. Dnes kristjani * Spoštuvani. (Zatoliče pri Ptuj.)
11. Mi Janezove hvale. (Zatoliče.)

Sveta Janez in Pavel, mučenca.

Pojmo bratje, čast svetnikom, * Janezu in Pavelu. (Dole pri Litiji.)

Sveta Peter in Pavel, apostola.

1. Pridi ves kršanski Rot, * Poglej svetga Petra dobro. (Krtina na Gorenjskem.)
2. Sama cerku nam naprej postaula. (Krtina na Gorenjskem.)
3. O Firšt apostelnov. (Krtina na Gorenjskem. Bes. zl. L. Dolinar.)
4. Počastimo o kristjani, * Kakor naša mat' želi. (Primskovo.)
5. Keri gnes smo vkup se spravli. (Štajerska.)

Sv. Primož, mučenec.

Ta bela zarja gori gre. (Jereka v Bohinju.)

Sv. Urh, škof.

1. O svet' Urih, tebi h časti * Hočmo... (Šenturška gora.)
2. O svet' Urh, svetnik čistili. (Šenturška gora.)
3. Kristijani, pertecite. (Šutna pri Škofji Loki.)

Sv. Aleš, spoznavalec.

1. De b' se en ták človek dobiv, * De b' taku živ... (Kremenica pri Igu.)
2. Voče prteče, * Komej izreče: * »O ti moj vbošček, kē si ti biv?«. (Vinje na Gor.)
3. Kristijani, Bog vas naj živi, * na totem svetu... (Kicar pri Ptuj.)
4. Ni ga lepšiga na sveti. (Zatoliče pri Ptuj.)

Sv. Marjeta, dev. mučenica.

1. Z veseljem mi v to cirkvo vsi * Smo radi prišli gnes. (Zatoliče pri Ptuj.)
2. Veselo zapoje zvonovi na glas. (Sv. Marjeta na Dravskem polju.)

Sv. Magdalena, spokornica.

Sveta Majdalena * Vžgana od plemena. (Krtina na Gorenjskem.)

Sv. Jakob star., apostol.

Počastimo o kristjani * Iz serca hvaležniga. (Valta vas na Dolenjskem.)

Sv. Ana na Tunjski gori. (V Tunjicah nad Kamnikom.)

1. Kristjan, sem perteci * Iz ajfram ta dan. (Šenturška gora.)
2. Tavženkrat bodi češena, * O ti presueta Gospa! (Gorenjska.)

Sv. Osvald, kralj.

Tukej danes počastimo. (Šmarje na Dolenjskem.)

Sv. Lovrenc, mučenec.

1. Prid' počastit' današni dan * Svet'ga Lovrenca naj kristjan. (Pijava gorica.)
2. Poslušej dobru, o kristjan. (Slivnica - Dobropolje.)
3. O lub' kristjan, poglej na stran. (Bitenj pri Kranju.)
4. Svetnika velkega * Mi svetga Lorenca. (Zatoliče pri Ptuj.)

Sv. Rok, spoznavalec.

1. Od pokore govoriti, * V čednostih seznane st'riti. (Iz Bresta pri Tomišlju.)
2. Sveti Rok je biv star šele v dvejet'mu let'. (Srednji Bitenj pri Kranju.)
3. Štrafenge so res velike. (Krtina na Gorenjskem.)
4. Poslušajte Kristiani. (Bitenj pri Kranju.)
5. O zagvišno je prov vedu * Donašni patron svet Rok. (Valta vas.)
6. Pertecite o kristjani * Na letā gnadlivi krej, * Svet'ga Roka ... (Beričevo.)
7. Kak srečno no veselo je * Za Kristusom hoditi. (Zatoliče pri Ptuj.)

Sv. Jernej, apostol.

O človek, je že dosti lejt * Kar Job nam oznanuje. (Ilova gora - Dobropolje.)

Sv. angeli varuhi.

1. Od cerkve nam je zbran * Leta dananšni dan. (Valta vas na Dolenjskem.)
2. O angel v družbi sveti, * Pri tronu božjemu. (Podbrezje na Gorenjskem.)

Sv. Kozma in Damijan, mučenca.

1. Pozdravljena bodita, * Svet' Kozmas, Damijan. (Šmarje na Dolenjskem.)
2. Na Krko semkej te vabi. (Iz Ihana na Gorenjskem.)

Sv. Luka, evangelist.

Poglej kristjan, veseli dan. (Napev iz Dobropolja, besede zložil L. Jeran.)

Sveta Simon in Juda, apostola.

Dokler eni prov ne vejo * De ta dva apostelna. (Pijava gorica - Dobropolje.)

Sv. Uršula, devica mučenica.

1. Danes tukej to svetnico * Sveto Uršulo devico. (Ig - Šmarje.)
2. Uršla, hči kralice 'n kralja * Kralestva Korumbije. (Srednji Bitenj pri Kranju.)

Vsi svetniki.

1. Zdaj čujte, kaj pravim * Od zvolenih tam. (Zatoliče pri Ptuj.)
2. Zvoleni dragi vsi, kar vas je to. (Zatoliče.)
3. Mi se dones veselimo, * Vseh svetnikov dan častimo. (Vinje na Gorenjskem.)
4. Slišeli sma dons kristjani, * Kaj svet Janez govori. (Ilova gora na Dolenjskem.)

Sv. Lenard, opat.

Pojdi o kristjan, v pušavo. (Star napev s Krtine, besede zložil L. Dolinar.)

Sv. Martin, škof.

1. O srečen, kdor s'romaka. (Bohinj.)
2. Donis svetiga Martina. (Krtina na Gorenjskem.)
3. Vidiš svetiga Martina. (Krtina na Gorenjskem.)
4. Danš svetiga Martina. (Podbrezje na Gorenjskem.)
5. Oh kaj vam jas zapeti čem. (Ptujška okolica.)

Sv. Klemen, papež in mučenec.

Prelubi sveti Klemen, * Naš varh in naš patron. (Breznica na Gorenjskem.)

Sv. Katarina, devica mučenica.

1. Luba sveta Katarina, * Boh je teb' to gnado dav. (Iz Ihana na Gorenjskem.)
2. Kaj od svete Katarine. (Srednji Bitenj pri Kranju.)

3. Katarina pri mladosti. (Trzin na Gorenjskem.)
4. Katarinka je še mvida. (Krtina na Gorenjskem.)
5. Srečen je, kter' večkrat ima. (Krtina na Gorenjskem.)
6. Veselje dans obhaja * Ta cerkuca svetla. (Beričevo pri Ljubljani.)
7. Sem pesemco zložu za romarje vas. (Beričevo pri Ljubljani.)

Sv. Andrej (Andraž), apostol.

Virni vsi kristjani, * V cirkvi tu zebrani. (Zatoliče pri Ptuj.)

Sv. Peregrina v Tunjicah nad Kamnikom.

1. Ni ga imena levšega, * Koker lubiti Jezusa. (Srednji Bitenj pri Kranju.)
2. Mi se dones obrnimo. (Domžale pri Kamniku.)

Opomba: Druge od mene zapisane svetniške pesmi spadajo med pripovedne in koledniške.

Iz slovenske glasbene prošlosti.

Viktor Steska:

Javna glasbena šola v Ljubljani

od leta 1816.—1875.

Filharmonično društvo v Ljubljani je imelo 30. januarja 1815 odborovo sejo. Udeležili so se je: ravnatelj Janez Krst. Novak, Tomaž Dreo, Florijan Weber, Josip Schrei in Jos. Miksch. Po gubernialnem odloku z dne 15. novembra 1814 št. 16.148¹ je bilo Filharmonično društvo povabljen, naj poda predlog, kako bi se mogla v Ljubljani poučevati glasba tako, da bi se pouka mogli udeleževati tudi učiteljski pripravniki. Odborniki so se zedinili v predlogu:

I. Petje in glasba zlasti gosli in klavir (ali orgle) sta glavna dela mladinskega glasbenega pouka. Pouk naj traja 4 leta. Če se učenec v 4 letih toliko nauči, da po vpogledu not in po mali vaji sam po notah zapoje dotično pesem ali pravilno in točno zaigra na prej imenovanih glasbilih, se bo po kratkem pouku tudi drugih glasbenih instrumentov lahko navadil.

II. Pouk naj se razdeli na 8 polletnih tečajev. Obseg naj: 1. in 2. tečaj: osnovni pouk v zvezi s petjem; 3. in 4. tečaj: nadaljevanje pevskih vaj v zvezi z vežbanjem v glasbilih in ponavljanje osnovnih vaj; 5. tečaj: nadaljevanje pouka v petju in glasbilih in uporaba gojencev zlasti pri cerkvenem petju; 6. tečaj: izolika pevcev v petju in njih uporaba pri javnih akademijah in pri cerkvenih slavnostih v petju in goslih; 7. tečaj: vaja učencev na goslih in njih uporaba pri vokalni in instrumentalni glasbi; 8. tečaj: vaja učencev na orglah in pouk o višji glasbi ter uporaba učencev, kakor v 7. tečaju; potem uvodni pouk o porabi pihal.

III. Za obsežno in temeljito izučenje v glasbi se zahteva, da so učenci med 8. in 12. letom; višja starost v glasbi ne napreduje; zato ni svetovati razen, ko bi se pouk omejil na nekaj orgelskih preludijev in na navadne cerkvene pemi, kar pa menda ni v načrtu.

IV. V najstrožjem pomenu so poklicani za ta pouk le ubožni dečki. V začetku naj bi njih število bilo omejeno na 18. Otroci bogatejših staršev sicer niso izvzeti, pač pa bi morali plačevati letne šolnine 8—12 gld., s čimer bi se polagoma mogli nabaviti najpotrebnejši instrumenti.

V. Glasbeni učenci naj bi bili obenem učenci javnih šol. Da se pa drugi uk ne zanemari, naj bi se učne ure razdelile tako, kakor so določene za javno risarsko šolo.

¹ Vsa tvarina je obdelana po spisih, ki se nahajajo v škofijskem arhivu v Ljubljani, šole, fasc. 2, 2/6.

Samo po sebi je umevno, da se učenci glasbene šole ne bi mogli istočasno udeleževati pouka na risarski šoli, dokler ne končajo glasbene šole.

VI. Šole po dovršenem 4. letu glasbene šole smejo prestopiti učenci na risarsko šolo. Ne more se jim dovoliti sodelovanja v gledaliških ali pri javnih plesih, k večjemu z vednostjo učiteljev pri privatnih akademijah poštenih hiš.

VII. Poletni izpiti se vrše po predpisih za druge javne šole. Štipendije se dele le za pol leta le najboljšim učencem pod pogojem, da imajo tudi v drugih predmetih prvi red.

VIII. Prostor za glasbeno šolo naj se dobi radi šuma v drugem, od šole oddaljenem poslopju, morda v semenišču. Treba je dveh sob.

IX. Javna glasbena šola potrebuje:

a) razne učne knjige za osnovni pouk v petju, na goslih in orglah; b) črno desko z rdečimi črtami in s stojalom; c) klavir; č) nekaj gosli, brač in violoncello; d) za 8. tečaj razna pihala (trobila).

Izdatke za notni papir in strune mora glasbeni učitelj posebe zaračunati.

X. Glasbeni učitelj bodi lepega vedenja, bodi temeljito izobražen pevec, organist, goslar in imej tudi najpotrebnejše znanje o pihalih. Ali se mu še kaka druga dolžnost naloži, se prepušča višji oblasti, vendar naj bi te dolžnosti gl. učitelju ne kratile veljave, n. pr. sodelovanje pri plesih, pogrebih itd.

XI. Glasbena šola in glasbeni učitelj sta podložna šolskemu nadzorniku, kateremu naj se naroči, da ta načrt podrobno pregleda in svoje mnenje pismeno izjavi.

Z dopisom od 9. februarja 1815 je Filharmonično društvo ta načrt pravil odposlalo guberniju, ki ga je z dopisom 12. februarja 1815 št. 1400 odposlal škof. konzistoriju v izjavo. Ta ga je izročil zopet dalje v izjavo vodstvu normalne šole dne 21. februarja 1815 št. 155. Konzistorij (šolski nadzornik Anton Alojzij Wolf, poznejši knezoškof) se je izjavil, da se v celoti strinja z načrtom, vendar opozarja, da se učiteljski kandidati nahajajo na učiteljišču v Ljubljani samo pol leta in so okoli 20 let stari; ne more se torej zahtevati, naj bi bili učenci glasbene šole stari 8—12 let in naj 4 leta obiskujejo glasbeni pouk. Učenci so večinoma ubožni in se bore z gladom.

Konzistorij pa odobrava, da bi se poleg ubožnih učencev sprejemali tudi bogatejši, ki bi učino plačevali; meni pa, da bi se število učencev ne smelo omejevati na 18, ker se bo moglo sčasoma gotovo več učencev sprejeti.

Ni razvidno, zakaj bi se morale glasbene ure postaviti na isti čas kot risarske; nasprotno je želeli, da bi se mogli učenci glasbene šole udeleževati risarskega pouka. Vodja normalne šole predlaga za glasbo uro od 1—2 oziroma od 4—5.

Za večjo vnemo učencev glasbene šole bi gotovo mnogo pripomogle premije. Vodstvo normalne šole priporoča, da bi se zopet osnovala prejšnje ustanove gl. fonda.

Učne sobe glasbene šole pa morejo biti še manj v semenišču kakor v šolskem poslopju, ker mora v semenišču vladati tihota. Tudi nima semenišče takih prostorov, ki bi mogli šoli ustrezati. Če se v liceskem poslopju ne bosta mogli dobiti dve sobi, bi kazalo v bližnjem bivšem špitalu najeti dve sobi, ker se ondi sobe oddajajo.

Nabavo prvih instrumentov itd. bi lahko oskrbelo Filharmonično društvo proti predjumu iz javnega fonda; poznejše nabave bi moral naročati glasbeni učitelj proti obračunu.

Pri nastavljanju glasbenega učitelja bi se moralo gledati na nravnost in temeljito glasbeno izobrazbo. Po predlogu vodstva normalne šole naj bi glasbeni učitelj vsaj nekaj ur učil na zgledni glavni šoli. Zato bi moral imeti potrebne sposobnosti. Ker želi Filharmonično društvo, da bi bila glasbena šola pod šolskim nadzorstvom, kaže vse, da bi se morala ta šola podrediti vodstvu normalne in s to višjemu šolskemu nadzorstvu.

Gubernij je 28. aprila 1815 št. 4477 zahteval od konzistorija nujne izjave. Konzistorij mu je 30. aprila 1815 št. 471 odgovoril, da mu je to izjavo že podal 1. marca 1815.

Radi gubernijalnega odloka z dne 23. maja 1815 št. 5361 je bila 31. julija 1815 seja pri okrožnem uradu. Pričujoči so bili: Anton Wolf, kanonik in šolski nadzornik, c. kr. licejski rektor Matej Ravnikar, za c. kr. okrožni urad Anton pl. Frankenfeld,

okrožni komisar, za c. kr. pokraj. knjigovodstvo ingrosist Jan. Ernest Lacher, za Filharmonično društvo ravnatelj Filharmoničnega društva Jan. K. Novak.

Po gubernijalnem odloku naj bi se posvetovali o sistemiziranju službe glasbenega učitelja, zlasti: 1. o razpisu, v katerem naj bi bile našteje potrebne lastnosti, dohodki in dolžnosti glasbenega učitelja; 2. koliko učnine naj bi učenci plačevali; 3. katere dni in obkorej naj bi se pouk vršil; 4. koliko naj bi se pridnim učencem dalo za nagrado, koliko bi stala nabava teh premij, iz katerega zaklada oziroma kako naj se stroški poravnajo; 5. kateri prostor naj bi se porabil za šolo; 6. c. kr. državno knjigovodstvo naj pojasni, kako je nastal in koliko je znašal glasbeni fond pred l. 1809., kako bi se mogel ta fond sedaj osnovati in v kakem obsegu. Morda bi se mogel ta fond porabiti za plačo; 7. kako naj se osnuje glasbena šola in s katerimi muzikalijami naj se opremi. Koliko bi stala prva oprava, za koliko bi se morda mogla vporabiti sistemizirana plača glasbenega učitelja, dokler se ta ne nastavi.

Povabljenim članom komisije so prebrali mnenje Filharmoničnega društva, vodstva normalne šole in škof. konzistorija. Razgovor se je vršil o posameznih točkah. Sklenili so: a) Razpisni načrt za natečaj glasb. učitelja se nahaja na koncu zapisnika. b) Sprejemajo naj se samo ubožni otroci, ki pa morajo biti učenci javnih šol, da si bodo mogli pri stanovskem študiju z glasbo kaj pomagati. Ubožni učenci so učnine prosti; bogati bodo plačevali po $1\frac{1}{2}$ gld. na mesec ali 18 gld. na leto za dnevni pouk $1\frac{1}{2}$ ure. Učitelj naj poučuje 3 ure na dan, tako da bo moglo šolo obiskovati $2 \times 18 = 36$ učencev, 24 ubožnih in 12 bogatih. c) Ker pa morajo biti učenci šolarji javnih šol, mora biti glasbeni pouk dopoldne od $\frac{1}{2}11-12$ in popoldne od $\frac{1}{2}5-6$. K temu pouku bi mogli prihajati tudi učenci četrtega razreda, ki imajo dopoldne risanje. Da se bodo mogli udeleževati pevskega tečaja tudi učiteljski pripravniki za podeželske šole, ki obiskujejo šestmesečni tečaj, se mora glasbeni učitelj obvezati, da bo ob torkih, četrtnih in sobotah učil petje in orgljanje za vodstvo cerkvenega petja na deželi. Za to dobi glasbeni učitelj poleg sistemizirane plače 450 gold. še nagrade do 50 gold. Za redne učence bo pouk vsak dan razen nedelj in praznikov. č) Na koncu šolskega leta dobe 4 učenci premijo, seveda morajo imeti prvi red tudi v drugih predmetih in v navedenosti. Premije ne smejo 50 gld. prekoračiti in naj obsegajo muzikalije ali izvrstne glasbene učne knjige. d) Ker je tesna zveza med glasbeno šolo in drugimi učnimi zavodi, je neobhodno potrebno, da je tudi ta šola v licejskem poslopju. Našel se je zanjo prostor v spodnji vogelni sobi ob bregu, kjer je dovolj prostora in bi pouk ne motil drugih učencev. Za popravo sobe bi se izdalo 724 gld. 33 kr.

e) C. kr. drž. knjigovodstvo je našlo, da se od leta 1807. dalje izkazuje 450 gld. za glasbenega učitelja; drugih fondov pa ni. Neka ustanova se je spremenila v dijaške ustanove po 50 gld. in v eno pa po 9 gld. 45 kr. za najboljše učence v glasbi.

f) Pouk naj se vrši v petju, na goslih in klavirju ali na orglah. Zato so potrebna 4 leta. V 4. letu naj bi se učenci uvedli tudi v sviranje na pihala. Učenci ne smejo sodelovati v gledališču ali pri plesih. Z dovoljenjem svojega gl. učitelja pa se smejo udeleževati domačih koncertov.

g) Glasbeni pouk se deli na tečaje. V 1. in 2. tečaju se podaja osnovni pouk v petju; v 3. in 4. se nadaljuje pouk v petju v zvezi z goslimi poleg ponavljanja; v 5. tečaju kakor v 4. tečaju; učenci se uporabljajo pri cerkvenem petju; v 6. tečaju se učenci nadalje izražajo v petju in uporabljajo pri javnih akademijah ter pri cerkvenem petju in cerkveni glasbi pri igri na goslih; v 7. tečaju se vadijo zlasti na goslih in uporabljajo pri vokalnih in instrumentalnih prireditvah; v 8. tečaju se uče igrati na orgle, dobivajo vpogled v višjo glasbo, se uporabljajo kakor pod 7. in se uvajajo v uporabo pihala.

h) Primerna starost učencev za gl. šolo je od 8.—12. leta razen pri učiteljskih in pri podeželske šole. Skušnje so kakor na drugih šolah vsakega pol leta, premije se pa dele le vsako leto na koncu pouka. Tudi naj najboljši učenci uživajo že zgoraj omenjene ustanove glasbenega pouka. 1. Glasbeni učitelj bodi korenito izobražen pevec, organist, goslač in mora imeti vsaj najpotrebnejše znanje glede pihala, da bo mogel

dati učencem navodila. Učiti mora na dan 3 ure in še posebej učiteljske orglane. Ne sme pa učiti kot pomožni učitelj na normalki, tudi ne sodelovati pri plesnih veseljah in pri pogrebi kot glasbenik. Glasbeni učitelj stoji pod nadzorstvom višjega šolskega nadzornika.

Glasbena šola mora imeti:

1. šolske knjige za pouk v petju, na goslih in na orglah;
2. črno desko z notnimi črtami in s stojalom;
3. dober klavir za spremljevanje v petju;
4. pečneje nekoliko gosli, bračev in violončelov;
5. naposled nekaj pihal.

Stroški bi bili:

1. za potrebne naprave 300 gld., 450 gld. za glasbenega učitelja, 50 gld. za njegovo nagrado;
2. za notni papir, za strune itd. bi moral voditi učitelj poseben račun. Dobro bi bilo, ko bi se v pokritje stroškov in premij priredila vsako leto dva koncerta. Tudi šolnina bi se v ta namen porabila.

Priložen je načrt za razpis te službe.

Okrožni urad je te predloge predložil 10. julija 1815 kapiteljskemu konzistoriju.

Centralna organizacijska dvorna kancelija je 11. decembra 1815 dovolila glasbeno šolo in potrdila stroške za priredbo šolske sobe v znesku 724 gld. 33 kr. in 300 gld. za nabavo najpotrebnejše opreme, vse iz provincialnega fonda. Gubernij je, kakor poroča 22. decembra 1815, nakazal gradbeni inspekciji 400 gld. in konzistoriju 300 gld. proti obračunu.

(Dalje prih.)

Jovan Ptok:

Iz odbora Cecilijinega društva v Ljubljani.

V odbor se kooptira g. David Doktorič.

Dvorni svetnik dr. Mantuani in kanonik dr. Kimovec poročata o uspehu akcije glede nabave pomožnih orgel za orglarsko šolo.

Svetnik Premrl v daljšem referatu nudi praktične nasvete, kako naj bi se ljudsko petje po cerkvah poživilo in razširilo. Referat se po odborovem sklepu priobči tudi v »Škof. Listu«.

Dr. Kimovec obljubi, da sestavi dva cerkvena govora o ljudskem petju. V odsek, ki naj razmišlja in pripravlja navodila, kako bi se uspešno moglo gojiti ljudsko petje po cerkvah, se izvolijo Mantuani, Premrl in Steska.

Izvolijo se novi dekanjski nadzorniki organistov.

Msgr. Steska raztolmači cerkvene kanone, v smislu katerih mora biti besedilo vsake cerkvene skladbe vedno odobreno po škof. ordinariatu, tudi če je skladba v drugič ponatisnjena.

Na škof. ordinariat se pošlje poslanica s sledečimi željami Cecilijinega društva:

Škof. ordinariat naj:

- a) prosi prosvetni oddelek, naj ta izda odlok, da bi se po šolah intenzivneje učilo tudi nabožno petje;
- b) sporoči dekanjskim nadzornikom organistov, da naj posebno skrb posvečajo gojitvi cerkvenega ljudskega petja, zapisnikom skladb, ki se pojo po raznih župnih cerkvah. Istotako naj pregledajo notni arhiv;
- c) naroči cerkvenim predstojništvom, da ona sama kupujejo note za cerkveno petje. Žalostna izkušnja kaže, da pri mnogih cerkvah mora notni material oskrbovati organist sam, ki pa z njegovim odhodom tudi sam ves izgine, tako da njegov naslednik dobi prazno omaro;

č) ukaže cerkvenim predstojništvom, da morajo skrbeti za uspešno gojitev ljudskega petja. Ob priliki škofijske vizitacije naj pri škofovi maši vsa cerkev pokaže, kako so verniki dotične župnije v ljudskem petju napredovali.

Ali potrebujejo cerkvene skladbe odobrenja?

V zadnji seji Cecilijnega društva se je pretresalo tudi vprašanje, je-li so cerkvene skladbe tudi podvržene cenzuri. Na podlagi kodeksa se je ugotovilo to-le:

K a n o n 1385 §§ 1, 2 pravi, da so cenzuri podvržene: »Knjige in knjižice, ki vsebujejo molitve, pobožnosti, nauk in predpise verskega, moralnega, asceziškega, mističnega ali enakega značaja, četudi se zdi, da pospešujejo pobožnost; v obče spisi, ki se tičejo vere in nравstvenosti.

§ 2. Ako eden ordinarij odreče dovoljenje za natis, se avtor ne more obrniti na drugega, razen če ga je obvestil o denegaciji.

K a n o n 1390. Za izdajanje liturgičnih knjig ali poedinih delov, za litanije, potrjene od sv. Stolice, je treba, da ordinarijat izda potrdilo za soglasje z že potrjeno izdajo.

Glede kompozicije same določa **k a n o n 1264**: Glasba, kateri je v orglah, instrumentih ali petju primešanega kaj lahkomisljenega ali nečistega, bodi iz cerkve popolnoma izključena; spolnjujejo naj se liturgični predpisi, izdani za cerkveno glasbo.

Iz tega sledi, da je treba vse skladbe, namenjene za božjo službo, radi besedila poslati ordinariatu v potrdilo. In če je bilo katero besedilo že potrjeno, mora se kljub temu poslati ordinarijatu, da ta ugotovi soglasje z že potrjenim besedilom.

Predpise za cerkveno glasbo vsebuje *Motu proprio* papeža Pija X. in okrožnica Prezvzišenega ordinarija. Ljubljanski ordinarijat pa je imenoval glasbene komisarje, katerim je poverjena presoja o cerkvenosti skladb.

Organistovske zadeve.

Društvo organistov v Ljubljani je podelilo v zadnjem času več podpor: organistu Bernardu Pirnatu na Dunaju Din 400, organistu Francu Turnšku v Stranjah pri Kamniku 200 Din, vdovi organista Florijana Mejača v Mengšu vdovski sklad 715 Din. — Organistom, članom društva, se bodo poslale položnice, da vpošljejo čimprej za nadaljnji vdovski sklad prispevek 10 Din. To storiti je vsak član dolžan.

Organistovska služba je prosta v Gotenici na Kočevskem. Organist bi bil hkrati občinski tajnik. Znati mora vsaj nekoliko nemški, oziroma bi se moral tekom pol leta priučiti. Natančne podatke daje tamošnji župni urad. — Župnija **Krilo-Jesenice** v Dalmaciji išče organista in pevovodjo. Kogar bi tja veselilo, naj se pogovori z g. župnikom Mladenom Alajbegom. Mlajši organisti imajo prednost.

Koncertna poročila.

Na narodni praznik zjedinitja, 1. decembra 1928, se je vršil običajni vsakoletni časnikarski koncert. Sodelovali so operna in koncertna pevka g. Zinka Vilfan-Kunčeva, solistinja Glasbene Matice gdč. Herta Arko, operni kapelnik g. A. Balatka, pevski zbor Glasbene Matice, Ljubljanskega Zyona, Grafike, pod vodstvom njihovih pevovodij Hubada, Prelovca in Gröbminga ter mladinski pevski zbor in orkester meščanske šole na Prulah pod vodstvom strokovnega učitelja glasbe g. I. Repovža. Koncert je prav lepo

uspeh. — 8. decembra je koncertiral slavnoznani pevski zbor moravskih učiteljev in je pod vodstvom svojega vodje prof. J. Vacha izvajal dela Palestrine, Dvořaka, Smetane, Suka, Vomačke, Ostrčila, Janečka, Bendla, Dobroniča in slovaške narodne pesmi. Zbor stoji na izredni pevsko-umetniški višini in vzorno podaja najtežje skladbe. Občinstvo je uživalo in bilo navdušeno. — 10. decembra je dal prof. Ivan Noč samostojen klavirski koncert. Igral je Bachov orgelski koncert v A-molu, ki ga je sam priredil za klavir, Rameau-Godowskega Sarabando in Rigodon, Brahmsovo rapsodijo v H-molu in balado v G-molu, Schumannov Karneval in več krajših skladb raznih skladateljev. Noč ima veliko tehniko in izvaja skladbe s precejšnjo poglobitvijo. — 11. decembra je delavsko pevsko društvo »Cankar« priredilo v spomin 10. obletnice smrti pisatelja Ivana Cankarja akademijo. Pevski zbor je pod vodstvom Krista Perka nastopil z dobro naučenim in primernim sporedom ter zadovoljil tudi glasbene strokovnjake. — 7. januarja 1929 je bil koncert pevskega zbora učiteljstva UJU v Ljubljani. Po kratkem predavanju dr. Stanka Vurnika o naši novi pesmi, ki ga je prebral član zbora, je nastopil društveni mešani zbor pod vodstvom prof. Srečka Kumarja s Škerjančevim zborom »Marija in mlinar«, Papandopulo-Pečičevimi Svatovskimi pesmimi in Kogojevimi zborom »Vrabci in strašilo«. Najbolj so ugajale Svatovske pesmi. Po odmoru je ženski zbor pel E. Adamičevo »Kato«, obstoječo iz štirih belokranjskih pesmi o lepi Kati za tri ženske sologlasove in triglasen ženski zbor a capella; sledila sta dva Štolcerjeva ženska zbora in Grgoševičeva »Žetva«, narodni obred v šestih delih za sopran solo, ženski zbor in mal orkester. Adamičeva nova skladba je kontrapunktična, pomembna, gorko pisana; najlepši in najbolj domač je četrti del, ki so ga morali ponavljati. Grgoševičeva »Žetva« je zanimiva po svoji zamisli, izrazito hrvatska z znanimi praznimi akordi in z vso svojo melodiko in ritmiko. Koncert je lepo uspel, nudil mnogo novega in najnovejšega. Kaka lažja slovenska skladba bi pa bila v okviru koncerta tudi dobrodošla. Imamo jih sploh še mnogo takih, ki se še niso izvajale, a bi zaslužile. — Dne 21. januarja se je vršil simfonični koncert Orkestralnega društva Glasbene Matice. Društveni orkester, pomnožen s konservatoristi, nekaterimi godbeniki Dravske div. oblasti in iz opere, je pod vodstvom prof. L. M. Škerjanca izvedel dva Schubertova menueta, Schreckerjev Intermezzo, Lajovčeva najnovejša orkestralna dela »Caprice« in Borodinovo II. simfonijo v H-molu. Koncert je lepo uspel, ni bil pa kdovekaj obiskan. Zal, da se ga tudi podpisani nisem mogel udeležiti.

St. Premrl.

Dopisi.

Kuna. Dragi g. urednik! Dne 8. decembra smo praznik Brezmadežne praznovali v naši cerkvi z vso slovesnostjo. Nastopil je prvič »Omladinski zbor«. Šolski otroci, 58 po številu, so dovršeno odpeli 12 pesmi iz Vaše »Ljudske Pesmarice« in iz Duganove in Novakove pesmarice. Posebno sta ljudstvu ugajali št. 11 in št. 12 od dr. Kimovca. Tako so bili zastopani slovenski in hrvatski glasbeniki in navdušeni prijatelji ljudske pesmi. Marsikateremu so prišle solze radosti. Posebno je treba pohvaliti pozornost in disciplino. Slišalo se je od intelligentnih oseb: »Tako petje je najlepše; to je pobožna molitev, tako lepo še nikoli ni bilo!« Zadovoljnost šolske mladine po eni ter zadovoljnost ljudstva po drugi strani me je nagnila, da bom odslej naprej navdušeno delal za »ljudsko petje«. Vidim, da moj veliki trud ima na tej poti pravi uspeh in posebni blagoslov z nebes. To je bil naš »koncert ljudske pesmi«. Taka pesem osvaja sleherno srce le količkaj čuteče duše.

Dne 18. decembra imam kolavdacijo krasnih orgel. Dne 27. decembra pa slovesni cerkven koncert. Pozdravljeni! Vaš vdani p. Kosto Seljak.

Kuna (Dalmacija), 10. januarja 1929. — Božične praznike smo letos obhajali tukaj s posebno slovesnostjo, kot »stari« pravijo, da še nikoli ni bilo tako lepo. Krasna božična (Premrlava) »Le spi, le spi« se je veličanstveno glasila (na našem koru), obenem pa nežno ljubeče in proseče, da nas božje milo Detece ohrani v svoji milosti. Kako lepo se

je dalo izvesti. Orgelsko spremljevanje je prišlo do popolne veljave na naših divnih orglah, ki jih je ravno pred božičem mojster Holub temeljito popravil. Orgle so po svoji vrednosti in lepoti registrov druge v Dalmaciji, Riegerjevo delo. Petje, podobno kot pri nas, je bilo tudi v župni cerkvi. Medtem smo pa poslušali isto pesem na treh podružnicah. Vsaka podružnica ima svoj zbor od 20—30 pevcev. Bilo je pravo tekmovanje. Peli smo tudi Premrlovo Božično št. 1, Sattnerjeve št. 4, 5. Ene kot druge so našle pri ljudstvu silno zanimanje. Peli smo s hrvatskim besedilom.

Mašo smo peli VIII. korarno de Angelis, Sanctus Griesbacherjev, Benedictus in Agnus Dei Premrlov iz »Missa brevis«. Vas Potomje (podružnica) je imela še celo svoj orkester, kar je posebno povečalo letos vso slovesnost za božične praznike. Orkester je nastopil v cerkvi prvokrat. Vas Pijavičino je dobila ravno pred božičem krasen harmonij od tvrdke Jenko v Št. Vidu nad Ljubljano (Slovenija) in to harmonij z 10 registri in ameriškega sistema. Stane samo 4.800 Din. Harmonij je v vsakem oziru odlično delo. Cena prav umerjena. Delo samo solidno. Glasovi zelo milo doneči. Štirje glasbeniki-strokovnjaki so se o harmoniju zelo laskavo izrazili, kar služi na čast g. mojstru Jenku. Omenim naj še to, da sem pri istem mojstru naročil iste vrste harmonij s 10 registri za Konavle v Dalmaciji. Druge božične pesmi hrvatske, do 11 po številu, je pel ves narod, torej »ljudsko petje« tako ginljivo in pobožno, da se je orosilo marsikatero oko s solzami s prošnjo, da nas nebeško Detece enkrat sprejme v svoj večni Betlehem.

P. Kosto Seljak.

Oglasnik za cerkveno in svetno glasbo.

Dr. Josip Mantuani: **Frančišek Ksaver Križman**, izdelovalec orgelj. (Skica njegovega življenja ob 200 letnici njegovega rojstva.) Prenatiskano iz »Sv. Cecilije«. Zagreb 1928. Tiskala Nadbiskupska tiskara. Slika, ki smo jo imeli o našem slavnem orglarskem mojstru Križmanu do sedaj le medlo in nejasno pred seboj, postaja zadnji čas in to predvsem po prizadevanju našega neumornega glasbenozgodovinskega raziskovalca g. dvornega svetnika dr. Josipa Mantuanija čim dalje jasnejša in točnejša. Pričujoči spis, obsegajoč 62 strani, imenuje g. pisatelj sicer le skico, je pa kljub temu, da še ni bilo mogoče pojasniti vseh dob Križmanovega delovanja in natančno ugotoviti vseh njegovih del, vendar izredno dragocen in prinaša toliko novih, po arhivalnih virih dobljenih in s težkim trudom poiskanih podatkov o Križmanu, da smo jih po pravici veseli in zanje hvaležni.

Dr. Mantuani ugotavlja, da je bil Križman, ki so ga zlasti nemške knjige pisale in ga še pišejo čisto potrjeno in na podstavu nemškega pojmovanja, mož slovenskega rodu. Njegov priimek znači človeka, ki ima v svojem življenju dosti križev, ali ki pogosto govori o njih, oziroma za katerega je postala beseda »križ« značilna na ta ali oni način. Mantuani ugotavlja dosedaj sporni dan Križmanovega rojstva, da moremo in moramo smatrati 22. oktober 1726 kot veljaven rojstni podatek. Križmanov rojstni kraj je Rihenberg na Goriškem. Šolsko odgojo je odbil Križman najverjetneje v Werdenbergovem jezuitskem ustavu v Gorici. Kje je študiral bogoslovje, ne vemo: v Gorici bogoslovnih šol takrat še ni bilo. Gotov pa je bil s tem študijem l. 1750. in decembra tega leta posvečen v mašnika. Po posvetitvi imamo v njegovem življenju presledek poldrugega leta, o katerem ne vemo, kje je bil in kaj je delal. Pač pa je od 1752 do 1754 služil kot »manemissarius« v Št. Vidu pri Vipavi. Potem pet let približno izgubimo sled za njim kot dušnim pastirjem in ga 1759 zopet najdemo kot izdelovalca orgel. Iz Križmanove ocene Janečkovih stolnih orgel v Ljubljani pa dobimo migljaje, kje je Križman bival od približno 1754—59, namreč pri tedanjem frančiškaneu, pozneje svetnem duhovniku, slovitim in jako plodovitim izdelovalcu orgel v Benetkah Petru Nakiču, učencu — vsaj v teoriji — Francoza Dechalesa. Vse kar piše Križman v dotični oceni, zlasti o Nakičevi izumitvi skupne potezalnice, govori za to, da je moral dotične potezalnice pri Nakiču samem videti in ves dotični ustroj na mestu spoznati.

L. 1758. je začel Križman samostojno delati. Napravil je l. 1760. orgle v Ribnici. Priporočen od ribniškega naddiakona Waiza je dobil v Ljubljani naročilo, naj pregleda stare stolne orgle, poda izjavo o njihovem stanju, ter stavi predloge glede popravil. Orgle je pregledal ter napisal o njih strokovno oceno v latinščini »Crisis organi venerandae Ecclesiae Cathedralis Labacis. Hkrati je napravil načrt za prenovitev orgel: »Systema Reformationis Ejusdem Organici. Ta njegov popis in načrt sta znamenita in pričata o njegovem temeljitem strokovnem znanju. Stare stolne orgle so imele 23 registrov, Križman je naredil načrt za 32 registrov. Važnost je polagal na dopolnilne in izredne, nenavadne glasove. Nasvetoval je nove potezalnice, razširjenje omar itd. Delal je stolne orgle v Vipavi oz. na Vipavskem in jih prepeljal v Ljubljano l. 1762. Pozneje so jih prenařevali Kunat, Malahovsky in Goršič, dokler se niso umaknile 1912 Milavčevim. Nadaljnje Križmanove orgle na Slovenskem so bile še: uršulinske v Ljubljani s 24 spremeni, narejene l. 1763., pozneje v skrajšani obliki prenešene v Tunice. Orgle v frančiškanski cerkvi v Novem mestu iz l. 1764. z 20 registri; pozneje večkrat predelane se nahajajo danes v Brusnicah.

Od l. 1764—69. ne vemo, kod je mojster hodil in delal. Od 1770—74 ga nahajamo v kanoniji St. Florian na Gornjem Avstrijskem, kjer je delal velike samostanske orgle s 74. registri. Tu je imel razne neprilike, moral prvotni načrt parkratov preminjati. Orgel ni dovršil do obljubljenega roka, kar je bila sploh njegova šibka stran. Gotove so bile šele leta 1773. Za kolavdacijo teh največjih orgel, ki jih je naredil, je spesnil tudi poslovilno kantato, uglasbil pa jo je samostanski regenschori, kanonik Fr. Aumann. Mehovje teh orgel so za Križmanom predelavali še drugi graditelji. Pozneje, l. 1875., jih je prenovil Mauracher, preskusil pa Bruckner. Mantuani se je pri popisu teh orgel pomudil zelo dolgo in celo njih zgodovino podal v vseh podrobnostih. Nadaljnje Križmanove orgle so bile za župno cerkev mesta Steyr iz l. 1779. Tu se je Križman mudil od 1774—79 in orgle z 26. registri naredil še-le po tretjem načrtu. 1893 jih je prenovil Mauracher. Sedaj imajo 34 registrov, Križmanovih je ohranjenih še 23 in imajo zato orgle še danes po približno poldrugsto letih še popolni Križmanov značaj. L. 1782. je Križman izgotovil orgle za samostansko cerkev v Admontu. Velik požar l. 1865. jih je uničil, hkrati tudi mnogo listin in računov. Baje so imele 44 registrov. L. 1788.¹ je Križman dovršil orgle za predmestno cerkev sv. Lovrenca na Dunaju. Na Dunaju je sploh bival že od l. 1785. Nove orgle sta preizkusila dva izborna strokovnjaka: znani kontrapunktik, pridvorni organist Joh. Georg Albrechtsberger in slavni skladatelj in virtuoz Wolfgang Amadeus Mozart. Izjavila sta, da smatrata Križmanovo delo za prve (najboljše) orgle na Dunaju. Imele so 25 registrov.

Za čas 1789—94 zopet ni znano, kje je Križman hodil in kaj je ta čas počel. Koncem oktobra 1794 je pričel z delom rottenmanskih orgel v tamošnji župni cerkvi. Sredi tega dela mu je smrt prestrigla nit življenja 20. maja 1795. Postal je najbrž žrtev svojega umetniško-obrtnega dela vsled zastrupljenja krvi. Kot vzrok smrti navaja smrtna matica gnilobno mrzlico (Faulfieber, septicaemia). 22. maja so ga na pokopališču v Rottenmannu častno pokopali. Orgle je dokončal njegov pomočnik Hölzl.

Ostala dela, ki jih zgodovina, največ zgodovinar Benedikt Pillwein, pripisuje Križmanu in o katerih nimamo podrobnih podatkov, so sledeča: orgle za župno cerkev trga Aschbach ob Donavi, orgle za samostansko cerkev Engelszell, orgle za mestno cerkev v Enns o. E. (Gor. Avstr.), orgle za župno cerkev trga Gafenz, orgle za samostansko cerkev benediktincev v Garstenu. Baje so bile Križmanove tudi orgle bivše kolegiate sedaj župne cerkve v Spitalu am Pyhrn.

Dr. Mantuani omenja v svojem spisu, da študije o Križmanu nadaljuje in upa škasoma odkriti še to in ono dobo mojstrovega življenja in delovanja. Pa tudi že to.

¹ Postavljene in kolavdirane pa so bile šele 1790.

kar v tem opisu nudi, kaže Križmanovo veliko nadarjenost, njegovo vedno višje strem-ljenje v svoji stroki, plemenito samozavest, prenašanje neugodnosti na korist stvari in delu, njegovo poštenost pri delu, solidnost in trpežnost njegovih izdelkov. Križman si je kot izdelovalec orgel pridobil evropski sloves. Zato ga po vsej pravici štejemo med naše velike može.

Stanko Premrl.

Alojzij Mav: 4 napevi za sv. križev pot. Ponatis. Cena 3 Din. Priporočamo.

Emil Hochreiter: Missa »Christus Rex«. To prvovrstno skladbo našega v tujini (Kalksburgu pri Dunaju) živečega in delujočega rojaka ponovno priporočamo vsem boljšim zborom v nabavo, vsem našim glasbenikom pa v jako koristen študij. Maša je naprodaj v Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani.

Stanko Premrl: Missa s. Josephi. Partitura in pevski glasovi te pred kratkim izšle maše so naprodaj v Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani in pri skladatelju. Instru-mentalni glasovi bodo dotiskani do konca februarja. Kdor jih želi, naj nam sporoči in mu jih bomo poslali, kakor hitro jih dobimo.

Martin Železnik: 14 mašnih pesmi. Besedilo spisal Gregor Mali. Z dovo-ljenjem škof. ordinariata v Ljubljane dne 18. septembra 1928 št. 3484. Ljubljana 1928. Založila Jugoslovanska knjigarna. Partitura 32 Din, glasovi po 6 Din. — Celotni vtis, ki sem ga ponovno dobil od teh pesmi, je prijeten, svetel, razveseljav. Brezdvomno imajo pri tem precejšnjo zaslugo nova, zares lepa in vabljiva mašna besedila Gregorja Malija in je nanje tako rekoč sama po sebi potekla enakovredna, pobožno občutena, pa tudi po večini res izvrtna, vseskozi zajemljiva Železnikova glasba. Železnik nam je zadnji čas, odkar se je po mnogoletnem pripravljanju, iskanju, tipanju in poskušanju razvil v krepkega, samosvojega pevca-skladatelja, podal že vsakovrstnih cerkvenih pesmi, ki se mnoge izmed njih tudi z veseljem pojo in z uspehom izvajajo po naših korih. Zato se tudi njegovih najnovejših mašnih ni treba ustrašiti. Kdor bo prelistaval to partituro, bo sicer tupatam osupnil, marsikaj se mu bo trdo, neokusno zdelo. So taka mesta in tudi cele pesmi med temi mašnimi, ki bodo na splošno trd oreh in se nam bodo še nekaj časa nekako upirale. Vendar največ je takega v tej zbirki, kar bo vsem brez izjeme dobro došlo. Med posebno posrečene, čeprav preproste, štejemo 3, 5, 8, 10. Teh pesmi bo gotovo vsak pevovodja in pevec vesel. Dokaj preproste in lepe, dasi ne tako jedernate so št. 1 in 2. Posebnost zase, nekaka Železnikova specialiteta, so pesmi v $\frac{1}{8}$ taktu, ki so tudi prav mikavne in učinkovite, vendar pevsko težje, prav za prav bolj kočljive, ker so deloma nekako instrumentalno (godalno) zamišljene. Take so: št. 4 (prvi del), 6 (hkrati nekoliko iskani razliki), 11 (prvi in zadnji del, sicer oblikovno vzorna pesem) in deloma 12 (težka). Št. 7 »Ponižno pojdemo pred božji oltar« je zajemljiva po svoji obilni kromatiki in tovrstni modulaciji. Ker pa je zložena največ za en glas, ne bo delala pevcem težav; samo da jo bo organist dobro igral. Pri tej pesmi je v tretjem taktu pri prvi četrtinki izostal višaj (cis), v 11. taktu pa mora pri tretjem akordu stati fis. Pesem svoje vrste je št. 9, kjer v prvem delu samostojno idoče vzpo-redne terce v višjih in nižjih glasovih tvorijo različne slučajne disonance, kar se bo marsikomu drzno zdelo, a je krepko, zmagovito. V 4. taktu je tretja četrtinka v basu najbrž eis. Št. 13 pričenja recitativno brez takta: zelo lep pričetek; drugi del v čisto novi tonaliteti, pisan v taktu, pa se mi zdi s prvim kolikortoliko neskladen. Zadnja pesem (št. 14), zložena cela brez takta, je pa kakor iz enega liva in je vsled svoje, v preprostosti in naravni ritmičnosti temelječe moči, izredno markantna in slovesna. — Železnikove mašne pesmi prav toplo pozdravljam in jim želim na pot vso srečo.

St. Premrl.

Stanko Premrl: Božične skrivnosti. 16 samospevov za bariton in klavir. Na besedilo Vitala Voduška zložil — —. Ljubljana 1928. Samozaložba. Natisnil Čemažar in drug. — Saj je Premrl že veliko skladb izdal, izdal veliko zbirk, pa je ni ene med njimi, da bi je bil človek tako brez prigovora vesel, kakor te. Kakor jo po-gledaš, od katerekoli strani jo presojaš in tehtaš: ni je najti v vsej zbirki slabosti. Pre-čudno preprosto je vse, vse jasno, vse tako pristrčno, otroško pobožno; kakor žive, iz

neskaljene vere radostne nedolžne otroške oči se ti te pesmi globoko v dušo pogrezajo. Vse sam svit, vse sam nebeški blešč; še tam, kjer nujno sence padajo, še tam te ožarja opojna blaženost božičnih skrivnosti; še tja, kjer od misli na greh in zlobo zaveje mraz in hlad, še tja se razžarja toplota, usmiljene božje ljubezni. Če je čisto nekaj novega to, kakor je pesnik po naše zajel in umetniški oblikoval čustvo svete noči, je enako in še bolj novo to, kakor je isto čustvo nad vse plemenito oblikoval skladatelj. Najbolj občudujemo to izredno nežno mehko, ki jo skladbe vseskozi očitujejo. Saj Premrla poznamo kot izredno čustvenega skladatelja, ki je zmožen med slovenskimi skladatelji največje nežnosti, dražestne ljubkosti. Pa ga poznamo tudi kot takega, ki skoro vedno v najpristranejša čustva kaj rad kane prav grenkega pelina, da trpka kaplja marsikomu vsa sladkost zagreni in neužitno napravi. Zаради enega, dveh trdih taktov se je marsikdo pred marsikatero Premrlovo, sicer lahko in ljubko, včasih kar sladko skladbo že preplašil. V tej zbirki ni niti enega mesta, ki bi z iskano trdoto motilo. Pa ni treba misliti, da je morda po harmonični plati borna. Kaj še! Pestro, živahno se harmonije prelivajo, toda vse poteka tako naravno, tako gladko, da nikjer ne vznemirja, ampak samo blaži in pogloblja. — V posamezne skladbe se ne moremo spuščati, pa bi se pri podobnem študiju vsakdo utegnil kaj naučiti, če drugega ne, vsaj tistega neposrednega, neiskanega, iz dna privilegata izraza, ki zbirko kakor komaj katera, ki jo sploh poznamo, v taki izredni meri krasi. Da opozorim samo na cingljanje štev. 6, lahno rajanje snežink v štev. 7, ali počasne, zastrtne stopinje štev. 13 (Beg) v basu, ki jim odgovarja tih jek v diskantu, odbijajoč se od skal in grebenov v puščavi, mogočnih tempeljskih zidov, v nebo stremečih piramid ali sanjajočih egiptskih gajev. Po svoji preprosti zamisli in sijajnem učinku se da primerjati sloviti Borodinovi »Stepni slici iz Srednje Azije«. Ker je spremljanje nepričakovano lahko, pevski del jasen, v celoti diatoničen, preprst, pa mogočno učinkovit, se bodo skladbe povsod, kjer imajo dobrega solista, z lahkoto in velikim uspehom izvajale. Skladatelju — pa tudi pesniku k umetnici iskreno čestitamo.

Kimovec.

Naši glasbeni listi.

Pevci 1928. 6. prinaša Fran Govekarjevo predavanje o Viktorju Parmu kot človeku in skladatelju, ki ga je imel 2. dec. 1928 v ljubljanskem Radiju. Dr. Dolinar nadaljuje članek o Ignaciju Hladniku in navaja razne ocene Hladnikovih skladb. Sledi Vestnik Pevske zveze, Naše skladbe, Koncerti, Razne vesti. L. P. poroča o nastopu vsenemške pevske zveze na Dunaju. — Priloga zaključuje M. Železnikovo *Legendo o svetu*, prinaša dr. Dolinarjev čvrst in jedrnat mešani zbor »Svatba« in od Franca Kramarja prirejeni mešani zbor »Rožac«.

Zbori 1928. 6. vsebujejo dr. Josip Mantuanijev članek Franc Peter Schubert in Kranjska. Heri Svetel nasvetuje novo zlogovanje besedila pri pisavi pesemskih skladb. Ima mnogo zase. Urednik Prelovec se spomnja skladatelja Antona Lajovca-petdesetletnika. Slede poročila iz pevskih društev in organizacij. Nove skladbe. Listi, ki jih dobivajo »Zbori« v zameno. Opera in koncerti. Razno. Skladbe prinaša 6. številka Zborov sledeče: Ivan Ocirkov mešani zbor »Igra kolo«, Vasilij Mirkov mešani zbor »Dunave, nosi me«, »Pesem o mlinskih kamnih« in Stanko Premrlov mešani zbor »Marijina z orglami«.

Nova Muzika 1928. 6. prinaša izključno božične skladbe: Stanko Premrl »Božič« za klavir in božične suite za orkester, M. Tomčev »Uspavanka božjemu Detetu« za glas in klavir, Ludovik Žepičev »Sveti Jožef pri zibelci« za glas in klavir, Josip Klemenčičev »Božično pesem« za en ali dva glasa s harmonijem ali orglami, Marjan Kozič »Malo božično suito« (»Snežica«, »Božični darovi«, »K polnočnici«) in Demeter Žebretov »Tepeznico« za glas in klavir. V Mali Novi Muziki pa se nahajajo Jerko Geržiničev »Božični motiv« za mešani zbor in orgle, Anton Jobstovo pesem »Pastirci, vstanite« za glas in klavir, Martin Železnikovo »Pri jaseleah« za glas in klavir in Brede Ščekove

»Božična« za glas in klavir. — V literarni prilogi je napisal urednik Emil Adamič zaključno besedo. Anton Balatka se spominja umrlega Leoša Janačka. Karel Mahkota poroča o turneji pevskega zbora Glasbene Matice na Poljsko.

Sveta Cecilija 1928, 6. ima sledečo vsebino: Variranje bujnosti kod katoličke svečane službe Božje (dr. P. E. Drinkwelder); Vjekoslav Klaić i diletantski orkester Hrvatskog Sokola u Zagrebu (dr. A. Goglia); Frančišek Ksaver Križman, izdelovalec orgel (dr. J. Mantuani); Hrvatska pjesma u Rumunjskoj C. O. Petar Vlašić; Kršćanska božićnica (V. Premuda); »Jezus je sadil vinograde« pučka popijevka iz Vivodine (R. Taclik); Glazbene sličice (dr. P. Crnokovački); Početak glazbene sezone u Zagrebu (L. Šafranek-Kavić); Sitne muzikalne vijesti z Engleske (VI. D.); Orgulje v Cavtatu (O. J. Vlculin); Emil Adamič (dr. J. Mantuani); Moji memoari († Fr. S. Vilhar-Kalski); Orgulje u crkvi sv. Katarine u Zagrebu (dr. R. Horvat); Adventska popijevka »Ptičice gore stajaju« (J. Barle); Naši dopisi; Glazbena literatura; Pregled štampe o glazbi; Razne vijesti; Iz Cecilijina društva; Nek je svašta; Saradnici »Sv. Cecilije« u god. 1928. — Glasbena priloga prinaša † Leopold Belarjev Ave Maria za moški zbor, dr. Pera Crnkovačkoga Psalmus 112, 5—6. za moški zbor, »Staro hrvasko adventno pesem, harm. R. Taclik in istega skladatelja »O vječna sliko« za mešani zbor.

Vse našete liste našim naročnikom toplo priporočamo. V zameno dobivamo še: »Glasbeni Vjesnik«, Muzičar«, »Muziko«, »Cyrill«, »Musica divina«, »Musica d'oggi«. Tudi te priporočamo.

Razne vesti.

Slovenski skladatelj, sodni svetnik **Anton Lajovic** je obhajal 19. decembra 1928 petdesetletnico rojstva. G. Lajovic ima za prosephe novejšje slovenske glasbe neoporečne velike zasluge. Njegove skladbe, ki jih je precejšnje število, so prvovrstna in vseskozi zrela dela. Predvsem slovi kot skladatelj samospjevov s klavirjem, ki so jih svojčas pridno objavljali dr. Gojmir Krekovi »Novi Akordi«; izšli so pa tudi v založbi Glasbene Matice v posebnih izdajah. Odlična so njegova orkestralna dela: Adagio, Andante, Scherzo, Capriccio. Mojsterska je njegova »Gozdna samotica« za ženski zbor in orkester, največje delo pa Psalm 41. za soli, mešani zbor in orkester. Lajovic je tudi napisal marsikak članek glasbene oz. glasbeno-estetske vsebine; semterje je šel predaleč in razvijal misli, ki se nismo mogli z njimi strinjati. Mnogo je storil kot dolgoletni, izredno delavni, inicijativni odbornik Glasbene Matice in kot predsednik Filharmoničnega društva. Ob njegovi petdesetnici mu iskreno čestitamo na vseh dosedanjih uspehih in mu želimo obilo uspehov tudi še za naprej.

V **Mengšu** je 12. januarja 1929 umrl bivši organist **Florijan Mejač**. Rojen je bil leta 1864. v Mekinjah pri Kamniku. Orgljanja se je učil v letih 1882. in 1883. v orglarski šoli v Ljubljani. Služboval je v Mengšu, od leta 1890. 16 let v Komendi, 12 let v Nevljah, 6 let v Trzinu. Zadnja leta življenja je preživel v Malem Mengšu. Deloval je kot organist nad 40 let. Naj počiva v miru!

Današnjemu listu je priložena glasbena priloga (8 strani) s sledečimi skladbami: »Marije«, zložil Stanko Premrl, »Vsi zemljani se sklonite«, zložil Matija Tome, Marija, naše upanje, zl. M. Tome, Marija Pomagaj, zl. dr. Anton Dolinar, dva odpeva pri litanijah M. D., zl. Josip Klemenčič. Posamezni izvodi se dobe po 3 Din.

Izhaja kot mesečnik v dvojnih številkah. Cena listu z glasbeno prilogo vred 40 Din, za dijake 25 Din, za Italijo 50 Din, za Ameriko 1 dolar. Uredništvo in upravnništvo: Pred Škofijo 12/I. Odgovorni urednik lista in glasbene priloge in izdajatelj **Stanko Premrl** v Ljubljani. — Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani **Karel Čeč**.